

พัฒนาการแนวความคิดเรื่องเอกลักษณ์ของชาติ ในงานสถาปัตยกรรม : การประกวดแบบรัฐสภาแห่งใหม่ พ.ศ. 2552

ชมชน พูลินไพบูลย์

นักศึกษาระดับปริญญาเอก University of Sheffield

อิโรชิ ทาเกยามา

สถาปนิกบริษัท Gianni Botsford Architects

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มุ่งศึกษาเรื่องเอกลักษณ์ของชาติหรือความเป็นไทยในงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ โดยใช้การประกวดแบบรัฐสภาแห่งใหม่เป็นกรณีศึกษาสถานการณ์ปัจจุบัน การศึกษาพยายามทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ของประเด็นเอกลักษณ์ของชาติในสถาปัตยกรรมเพื่อประโยชน์ต่อการเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อแนวความคิดของสถาปนิกในอนาคต นอกจากนี้บทความนี้ยังมุ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ นอกจากแนวความคิดของสถาปนิกที่มีผลต่อการออกแบบ ผลของการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ประจำชาติในสถาปัตยกรรมทั้งแบบที่ฉาบฉวยและลึกซึ้ง ความเหมือนและความเปลี่ยนแปลงของวิธีการแสดงออกในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งความยากและความสำคัญในการคิดสร้างสรรค์เอกลักษณ์ที่ร่วมสมัย

คำสำคัญ : เอกลักษณ์ของชาติ, ความเป็นไทย, ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม, รัฐสภา, ประกวดแบบ

บทนำ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการสถาปัตยกรรมปัจจุบันว่าสถาปัตยกรรมนั้นไม่ได้เป็นเพียงที่ค้ำค่อมค้ำค้ำค่อม หรือให้มนุษย์อยู่อาศัยและใช้งานเท่านั้น แต่สถาปัตยกรรมยังมี “ความหมาย” ที่มักถูกบรรจุอยู่ อาจด้วยความไม่ตั้งใจ เช่น บ้าน มีความหมายถึงครอบครัว หรือความอบอุ่น หรือเป็นความหมายที่ถูกบรรจุไว้อย่างตั้งใจตั้งแต่ขั้นต้นของการออกแบบ หรือขั้นตอนการดำริคิดที่จะสร้างสถาปัตยกรรมชิ้นนั้นๆ เลยก็เป็นได้ ในกรณีหลังนั้น “เอกลักษณ์ของชาติ” ซึ่งเป็นหัวข้อที่บทความที่กำลังจะพูดถึง เป็นหัวข้อที่ปรากฏอยู่คู่กับวงการออกแบบสถาปัตยกรรมในประเทศต่างๆ มาเป็นเวลานานแล้ว ในโลกสมัยใหม่นั้น “เอกลักษณ์ของชาติ” เป็นเรื่องที่ผู้นำประเทศที่ได้รับเอกราชใหม่ต้องการที่จะสื่อออกมา (ตามความเข้าใจของพวกเขาเหล่านั้น) โดยใช้สถาปัตยกรรมชิ้นสำคัญของ “ชาติ” เป็นกระบอกเสียงป่าวประกาศให้มหาชนได้รับรู้ ตัวอย่างของการให้ความหมายของสถาปัตยกรรมในกรณีนี้มีให้เห็นได้ทั้งในกรุงวอชิงตัน ดีซี กรุงบราซิเลีย กรุงอาบูจา และเมืองจันดีครห์ (Chandigarh)

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ว่าจะไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก แต่หัวข้อ “เอกลักษณ์ของชาติ” ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเวลากว่าศตวรรษแล้วเช่นกัน หัวข้อนี้ได้ถูกนำมาแปลความหมายและแสดงออกด้วยสถาปัตยกรรมในรูปแบบต่างๆ ตามยุคสมัย นับตั้งแต่สมัยของการตื่นตัวเรื่องเอกลักษณ์ของชาติไทยหลังการเปิดรับความเป็นตะวันตก สมัยรัฐประชาชาติไทยชาตินิยม สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนมาถึงปัจจุบัน

บทความนี้มุ่งที่จะศึกษาและวิเคราะห์สภาวะการณ์ของประเด็น “เอกลักษณ์ของชาติ” ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทยในปัจจุบัน โดยได้เลือกการประกวดแบบรัฐสภาแห่งใหม่ซึ่งมีผู้ส่งผลงานเข้าประกวดกว่า 133 ผลงานมาเป็นกรณีศึกษาการศึกษาไม่ได้มุ่งไปที่ผลงานที่ชนะการประกวดเพียงชิ้นเดียวแต่มุ่งไปที่ผลงานทั้ง 10 ชิ้นที่ผ่านเข้ารอบที่ 2 ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำความเข้าใจภาพรวมในมุมมองกว้างและแนวคิดที่หลากหลายของสถาปนิกไทยในปัจจุบันต่อประเด็นเอกลักษณ์ของชาติในสถาปัตยกรรมและเพื่อเป็นการค้นหาแนวความคิดที่ “ใหม่” ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจไม่ใช่แนวความคิดของทีมที่ชนะหรือทีมที่เข้ารอบ 5 ทีมสุดท้ายซึ่งเป็นทีมที่คณะกรรมการได้ตัดสินว่ามีความเป็นเลิศในภาพรวมมิใช่เพียงด้านแนวความคิด²

นอกจากแนวความคิดของสถาปนิกแล้วบทความนี้ยังมุ่งศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กับประเด็นเอกลักษณ์ของชาติในสถาปัตยกรรมโดยการวิเคราะห์เอกสารชี้แจงการประกวดความเห็นของคณะกรรมการ และความเห็นของผู้ที่ได้วิพากษ์วิจารณ์ผลงานตามสื่อต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ที่มีพื้นฐานทางการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมและผู้ที่ไม่ได้อยู่ในวงการโดยตรง

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทความชิ้นนี้ไม่ได้มุ่งที่จะวิพากษ์วิจารณ์ผลงานที่ชนะการประกวดแบบรัฐสภาหรือผลงานอื่นๆ ที่เข้ารอบ 10 ทีมสุดท้าย แต่มุ่งศึกษาและวิเคราะห์แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเอกลักษณ์ของชาติในผลงานแต่ละชิ้น รวมทั้งวิเคราะห์เหตุปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลให้เกิดแนวความคิดนั้นๆ ปัจจัยที่มีส่วนให้ผลในการตัดสินใจออกมาดังที่เป็นอยู่ ไปจนกระทั่งความคิดเห็นของสาธารณชนที่มีต่อผลงาน ไม่ว่าประเด็นเรื่องเอกลักษณ์ของชาติในงานสถาปัตยกรรมจะเป็นเรื่องที่เป็นหรือไม่ แต่เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าประเด็นเรื่องเอกลักษณ์ของชาติได้เข้ามาเกี่ยวข้องและส่งผลต่อแนวความคิดหลักในการออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว ผู้เขียนจึงหวังว่าการศึกษาและวิเคราะห์โดยรอบด้านจะช่วยสร้างความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวในบริบทจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาถึงความสมดุลระหว่างประเด็นนี้และแนวความคิดหลักในการออกแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทยต่อไป

1. “เอกลักษณ์ของชาติ” ในสถาปัตยกรรม (ในประเทศไทย) ไทย

เอกลักษณ์ของชาติไทยนั้นเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในนาม “ความเป็นไทย” การนิยามความเป็นไทยอย่างจริงจังนั้นเริ่มขึ้นไม่เกินสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา และได้มีการปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองกับบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนไปมาโดยตลอด³ เอกลักษณ์ไทยหรือความเป็นไทยนั้นได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมอย่างชัดเจนนับตั้งแต่รัชกาลที่ 6 จนมาถึงปัจจุบัน โดยเป็นสาเหตุให้เกิดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ต้องการสื่อถึงความเป็นไทยในแบบต่างๆ ตามแต่โลกทัศน์ของผู้มีส่วนร่วมในการสร้าง สังคม และเทคโนโลยีขณะนั้นจะกำหนด การเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเด็นความเป็นไทยในสถาปัตยกรรมมีความสำคัญในการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นความเป็นไทยในการประกวดแบบรัฐสภาครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง บทความนี้จึงขอนำเสนอประวัติความเป็นมาของรูปแบบและแนวคิดทางสถาปัตยกรรมที่ต้องการสื่อถึงความเป็นไทย รวมทั้งสภาวะการณ์โดยรวมของสังคมในแต่ละช่วงเวลาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบและแนวคิดทางสถาปัตยกรรมดังกล่าวตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันไว้พอสังเขป

1.1 การรื้อฟื้น “รูปแบบ” จากอดีต (พ.ศ. 2453-2475)

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ภัยคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตกได้ลดน้อยถอยลงไปเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามกระแสความราชบัลลังก์แบบใหม่เกิดขึ้นจากกลุ่มชนชั้นกลางบางกลุ่มซึ่งเริ่มตั้งคำถามกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นโยบายหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ต้านกระแสดังกล่าว คือ นโยบายชาตินิยมอันมีเป้าหมายในการสร้างความจงรักภักดีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ

ในด้านสถาปัตยกรรมนั้น สถานการณ์ความเสื่อมถอยของวิชาช่างและสถาปัตยกรรมแบบประเพณี จากการรับอิทธิพลของศิลปะและสถาปัตยกรรมตะวันตกอย่างแพร่หลายในรัชกาลก่อนทำให้รัชกาลที่ 6 ทรงริเริ่มการทำนุฟื้นฟูศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยขึ้นมาอย่างจริงจัง โดยงานศิลปสถาปัตยกรรมแบบประเพณีนั้นถูกนำมาใช้เป็นหนึ่งในสิ่งที่จะช่วยสร้าง “จินตนาการร่วม” ของความเป็นชาติซึ่งจะช่วยตอบสนองนโยบายชาตินิยมของพระองค์ได้เป็นอย่างดี⁴

ดังนั้นอาคารสถาบันจำนวนมากในรัชสมัยนี้จึงถูกสร้างขึ้นโดยการประยุกต์ใช้องค์ประกอบและลวดลายแบบประเพณีเข้าไปกับการวางผังอาคารแบบตะวันตกและเทคโนโลยีการก่อสร้างสมัยใหม่ สถาปัตยกรรมชนิดนี้จึงสามารถแสดงถึงความพยายามที่จะรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไปพร้อมกับการก้าวต่อไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของรัชกาลที่ 6

อย่างไรก็ดีข้อสังเกตที่สำคัญข้อหนึ่งของสถาปัตยกรรมแนวหาดังกล่าวคือ องค์ประกอบแบบประเพณีต่างๆ ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ในความหมายของ “ศิลปะ” ของชาติ ซึ่งแสดงถึงความมีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองในอดีต โดยที่ความหมายในเชิง “สัญลักษณ์” (ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ “ฐานานุศักดิ์” ของสถาปัตยกรรมด้วย-ผู้เขียน) ในแบบจารีตขององค์ประกอบต่างๆ เหล่านั้นได้ถูกลดบทบาทลง⁵ อนึ่ง เมื่อถึงรัชกาลต่อมาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและกระแสการตื่นตัวของชนชั้นกลางบางกลุ่มในเรื่องประชาธิปไตย ทำให้เกิดการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยขึ้นในที่สุด

ภาพที่ 2 : อาคารสองฝั่งถนนราชดำเนินกลาง (พ.ศ. 2483-2485) เป็นโครงการขนาดใหญ่ประกอบไปด้วย อาคารพาณิชย์ สถานที่ราชการ และโรงแรม โดยมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบ “ทันสมัย” ในสายตาของรัฐบาลในสมัยนั้น

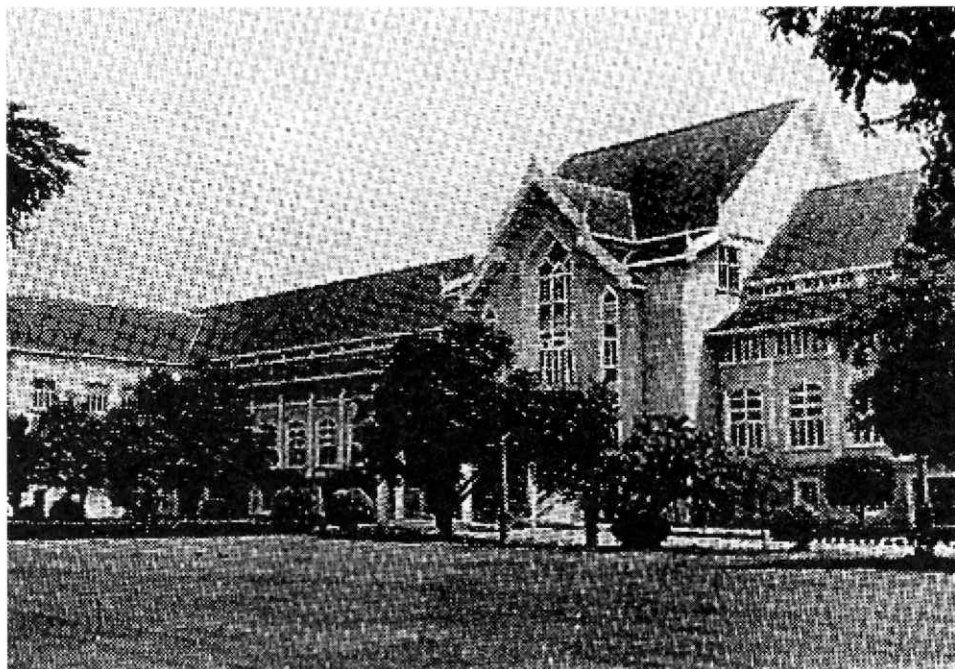
ที่มา : กรมศิลปากร, กรุงเทพฯ 2489-2539 (กรุงเทพฯ : มุลนิธิซีเมนต์ไทย, 2539).

1.3 การรื้อฟื้น “รูปแบบ” จากอดีต (ภาค 2) (พ.ศ. 2489-2500)

ความทะเยอทะยานไปสู่ความยิ่งใหญ่ในภูมิภาคต้องดับลง หลังจากประเทศญี่ปุ่นที่จอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจนำประเทศไทยเข้าร่วมรบด้วยนั้นต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายชาตินิยมแบบเก่าไม่ได้ถูกนำมาใช้อีกต่อไป แต่ความคิดเรื่องเอกลักษณ์ของชาตินั้นยังคงอยู่ ในยุคนี้เอกลักษณ์ของชาติถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือป้องกันชาติไทยจากอิทธิพลของมหาอำนาจต่างๆ โดยเฉพาะลัทธิคอมมิวนิสต์

ความเป็นไทยได้ถูกนำมาใช้อีกครั้งหนึ่งในศิลปะและสถาปัตยกรรม ในสถาปัตยกรรมนั้นองค์ประกอบแบบประเพณีได้ถูกนำมาลดทอนรายละเอียดเพื่อให้เหมาะกับการก่อสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก องค์ประกอบเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้ในอาคารราชการเกือบทั้งหมดทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด รูปแบบโดยทั่วไปเป็นอาคารที่มีผังแบบสมมาตรโดยมากมีหลังคาจั่วแบบไทยและการตกแต่งที่ลดทอนมาจากองค์ประกอบแบบประเพณี

เช่นเดียวกับในรัชกาลที่ 6 ความหมายเชิง “สัญลักษณ์” และ “ฐานานุศักดิ์” ขององค์ประกอบแบบประเพณีเหล่านี้ยังคงถูกลดทอนบาทลง และบัดนี้ได้กลายเป็น “สูตรสำเร็จ” ที่คุ้นชินในการออกแบบอาคารราชการให้แสดง “ความเป็นไทย” ในที่สุด

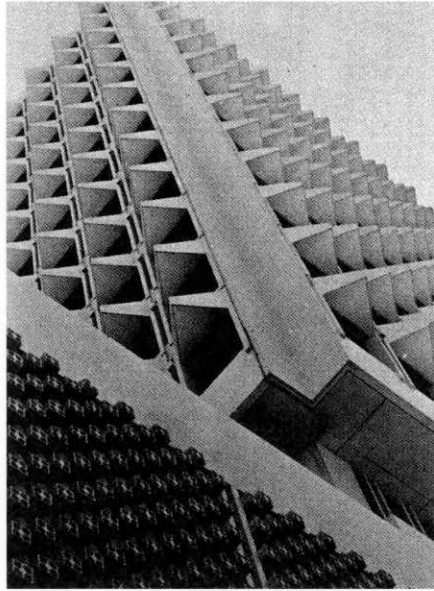

ภาพที่ 3 : สำนักงานโรงงานยาสูบ (พ.ศ. 2500) แสดงการนำองค์ประกอบ เช่น หลังคาจั่วและลวดลายแบบประเพณีที่ถูกกลดทอนมาใช้กับผังอาคารสมมาตรแบบตะวันตกและระบบการก่อสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก ซึ่งเป็นสูตรสำเร็จของการออกแบบอาคารราชการในช่วงนี้

ที่มา : วิมลสิทธิ์ หริยางกูร และคนอื่นๆ, พัฒนาการ แนวความคิด และรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต (กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2536).

1.4 สถาปัตยกรรม “สมัยใหม่” ของไทย (พ.ศ. 2501-2515)

ช่วงปี พ.ศ. 2501 จนถึง 2515 ประเทศไทยภายใต้รัฐบาลเผด็จการทหาร มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างสูง ประเภทของอาคารมีมากขึ้น อาคารของทั้งภาครัฐบาลและเอกชนก่อสร้างตามแนวทาง “สมัยใหม่” (Modernism) ตามความนิยมในวงการสถาปัตยกรรมของโลกในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม “ความเป็นไทย” ในสถาปัตยกรรมตามแบบอย่างจากยุคที่แล้ว ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลายในอาคารบางประเภท เช่น ศาลากลาง ศาล และพิพิธภัณฑ์ นอกจากนั้นแล้วยังมีอาคารประเภทอื่น เช่น มหาวิทยาลัย โรงแรม โรงพยาบาล ได้ใช้แนวทางในการแสดงความเป็นไทยที่คล้ายกัน โดยมีการนำองค์ประกอบแบบประเพณีมาดัดทอน แต่เป็นการประยุกต์ใช้ในองค์ประกอบเพียงบางส่วนของอาคารแบบสมัยใหม่

ภาพที่ 4 : คอนกรีตบล็อกรูปปลายกระจิ่งที่ส่วนฐาน
โรงแรมอินทรา (พ.ศ. 2514) แสดงการนำลวดลายแบบประเพณี
มาลดทอนและผสมกับประโยชน์ใช้สอยของแผงกันแดด
ที่มา : อาษา (กันยายน 2515).

1.5 สู่ความหลากหลายของ “ความเป็นไทย” (พ.ศ. 2516–ปัจจุบัน)

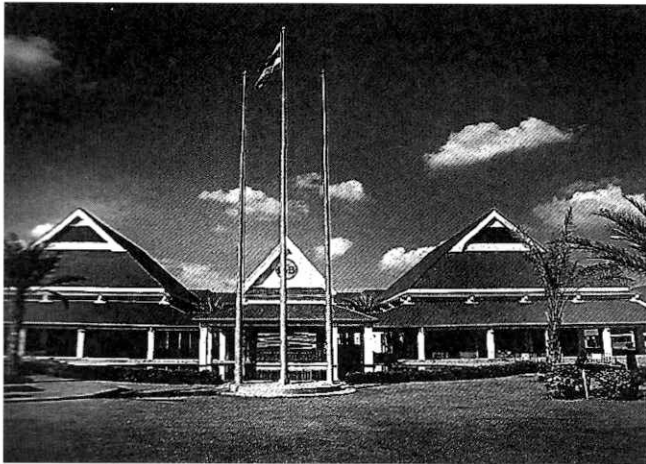
หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เมื่อขบวนการนักศึกษาและประชาชนสามารถทวงคืนอำนาจการปกครองมาจากผู้นำเผด็จการทหารที่กุมอำนาจมาอย่างยาวนานได้สำเร็จ สังคมไทยได้เดินหน้าต่อไปโดยผ่านช่วงเวลาของความเฟื่องฟูและตกต่ำทางเศรษฐกิจ รวมทั้งความมีเสถียรภาพและความไม่มั่นคงทางการเมืองหลายต่อหลายครั้งมาจนถึงปัจจุบัน ในช่วงแรกนั้นการออกแบบสถาปัตยกรรมโดยทั่วไปดำเนินไปในแนวทางเดียวกับยุคที่ผ่านมา โดยความหลากหลายทั้งในด้านประเภทอาคารและรูปแบบได้เริ่มปรากฏมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 80 เป็นต้นมา

ในยุคนี้การออกแบบบางอาคารเริ่มให้ความสำคัญกับบริบทของท้องถิ่นมากขึ้น อันสืบเนื่องมาจากการที่สถาปนิกได้เริ่มถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น’ อย่างไรก็ตามในช่วงปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา รูปแบบที่เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ อีกรูปแบบหนึ่งคือ แนวรูปแบบต่างชาติ และแนวโพสต์โมเดิร์น อาคารที่ได้รับการออกแบบตามแนวทางดังกล่าวหลายอาคารมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมตะวันตกในอดีตอย่างชัดเจน เพื่อสนองความต้องการทางธุรกิจและรสนิยมของลูกค้าเป็นหลัก ปรากฏการณ์นี้

ทำให้เกิดการตื่นตัวในหมู่สถาปนิกนักวิชาการและผู้รับผิดชอบต่างๆ ที่เกรงว่าเอกลักษณ์ไทยกำลังถูกกลืนกิน ประกอบกับการตื่นตัวในเรื่องเอกลักษณ์ไทยโดยรวมของสังคมที่กำลังได้รับอิทธิพลของภาวะโลกาภิวัตน์อย่างหนัก ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวเรื่องเอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยเริ่มมีการประชุมทางวิชาการและการเผยแพร่บทความที่เกี่ยวข้องเพื่อมุ่งที่จะหาแนวทางให้สถาปนิกได้แสดงเอกลักษณ์ไทยลงในงานออกแบบนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา⁹ แน่นอนว่าในช่วงนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่แนวความคิดโพสต์โมเดิร์นแบบต่างๆ รวมถึงแนวทางที่คำนึงถึงบริบทท้องถิ่นได้เริ่มเผยแพร่เข้ามาในวงการสถาปัตยกรรมไทยมากขึ้นด้วย

เนื่องจากการตื่นตัวเรื่องเอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมในยุคหลังนี้ เป็นการตื่นตัวจากการกลัวที่จะ “สูญเสีย” เอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งเป็นการตื่นตัวในวงกว้างของสังคมโดยที่ไม่ใช่เพียงความตื่นตัวของชนชั้นปกครองดังเช่นในอดีต ซึ่งมักมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจการปกครองในขณะนั้นอยู่ในที่ การตีความเอกลักษณ์ไทยยุคหลังจนมาถึงปัจจุบันจึงไม่ได้ตายตัวเหมือนในยุคที่ผ่านมา แต่มีความหลากหลายมากขึ้นทั้งในเรื่องรูปแบบที่แสดงออกและแนวความคิดที่นำมาซึ่งรูปแบบนั้นๆ นอกจากนี้กระแสความห่วงใยในวัฒนธรรมท้องถิ่นยังทำให้เกิดความพยายามที่นำเอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นมาใช้ในการออกแบบ เช่น ไทยภาคเหนือ ไทยภาคใต้ ซึ่งมีความแตกต่างกับ “ไทยรัตนโกสินทร์” ที่รัฐบาลใช้เป็น “สูตรสำเร็จ” ในการออกแบบอาคารในช่วงก่อน นอกจากนี้แนวคิดในการออกแบบที่เริ่มมีมากกว่าการหิบบ่มองค์ประกอบประเพณีมาประยุกต์ได้ปรากฏมากขึ้นในช่วงนี้

ในปี พ.ศ. 2539 ศ.ดร.วิมลสิทธิ์ หรยางกูร ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับวิธีต่างๆ ที่สถาปนิกได้ใช้ในการแสดงเอกลักษณ์ไทยในช่วงที่ผ่านมา¹⁰ ศ.ดร.วิมลสิทธิ์ ได้สรุปไว้โดยแยกประเภทการแสดงเอกลักษณ์ไทยไว้สองประเภทคือ เอกลักษณ์เชิงนามธรรมและเอกลักษณ์เชิงรูปธรรม ประเภทแรกการแสดงเอกลักษณ์ไทยเชิงนามธรรมคือ การที่สถาปนิกพยายามที่จะคง “แก่น” ของสถาปัตยกรรมไทยในอดีต เช่น ลักษณะเบาลอยตัว ลักษณะโปร่งโล่ง ลักษณะร่มรื่น เป็นต้น การเลือกใช้วิธีนี้หากปราศจากความเข้าใจอันถ่องแท้ของสถาปนิกแล้ว ผลงานที่ออกมานั้นยากที่จะรับรู้ได้ว่ามีเอกลักษณ์ไทยที่ชัดเจน เนื่องจากว่าลักษณะต่างๆ ดังกล่าวนั้นมีปรากฏในสถาปัตยกรรมของชนชาติอื่นที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกับประเทศไทยเช่นกัน¹⁰ ประเภทที่สองการแสดงเอกลักษณ์ไทยเชิงรูปธรรมคือ การที่สถาปนิกพยายามหิบบ่ม “เปลือก” ของสถาปัตยกรรมไทยในอดีตมาประยุกต์ใช้ในระดับต่างๆ เช่น การนำรูปแบบเดิมมาใช้ การผสมผสานดัดแปลง และการแปลงรูปแบบไปจากกฎเกณฑ์เดิม เป็นต้น การแสดงเอกลักษณ์ไทยในสองลักษณะนี้มีการใช้กันอย่างแพร่หลายในอาคารประเภทต่างๆ ทั้งอาคารพักอาศัย อาคารพาณิชย์ และอาคารสถาบัน

ภาพที่ 5 : โรงเรียนนานาชาติกรุงเทพ (พ.ศ. 2535) มีการจัดวางผัง ที่ว่าง และออกแบบองค์ประกอบต่างๆ ที่ตอบรับกับสภาพแวดล้อมแบบร้อนชื้น รวมทั้งมีการนำน้ำเข้ามาเป็นองค์ประกอบหลักของสถาปัตยกรรมอีกด้วย
ที่มา : ผุสดี ทิพทัส, สถาปนิกสยาม พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวคิด (พ.ศ. 2475-2537)
(กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539).

หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการก่อสร้างและวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรมอย่างหนัก แนวความคิดในการออกแบบและรูปแบบรวมทั้งแนวคิดเรื่องเอกลักษณ์ไทยและเอกลักษณ์ท้องถิ่นนั้นยังค่อนข้างเหมือนกับช่วงที่ผ่านมา¹¹ ในช่วงเวลานี้ ปรีชา นวประภากุล, ประวิช ประทีป และสุวิทย์ วรัญญาพร ได้ทำการวิจัยและเผยแพร่บทความทางวิชาการเกี่ยวกับวิธีการแสดงเอกลักษณ์ไทยในการออกแบบสถาปัตยกรรมอีกครั้ง การจัดประเภทของการแสดงเอกลักษณ์ไทยมีความคล้ายคลึงกับการจัดประเภทในงานวิจัยของ ศ.ดร.วิมลสิทธิ์ โดยมีข้อสังเกตเพิ่มเติมจากการทำแบบสอบถามที่น่าสนใจประการหนึ่ง ข้อสังเกตดังกล่าวคือ ความแตกต่างในการรับรู้ถึง “ลักษณะไทย” ของสถาปนิกและผู้ที่ไม่ใช่สถาปนิกอันเนื่องมาจากภูมิหลังและประสบการณ์ในอดีตที่แตกต่างกัน¹²

ข้อสังเกตนี้ได้เน้นย้ำข้อเท็จจริงที่ว่า สถาปนิกไม่ใช่ผู้ที่กำหนดแนวความคิดในการออกแบบแต่เพียงผู้เดียว เจ้าของโครงการ คณะกรรมการตัดสินใจ (ในกรณีที่เป็นการประกวดแบบ) หรือในบางกรณียังรวมถึงผู้ใช้ (ในอนาคต) และบุคคลทั่วไปล้วนมีส่วนในการกำหนดแนวความคิดของการออกแบบอาคารหนึ่งๆ ทั้งในทางตรงและทางอ้อมในระดับที่แตกต่างกันไปในแต่ละโครงการ ดังนั้นในกรณีของการแสดงเอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมนั้นการทำความเข้าใจเฉพาะแนวความคิดของสถาปนิกจึงไม่พอ แต่การพยายามทำความเข้าใจปัจจัยแวดล้อมทางสังคมในด้านต่างๆ รวมทั้งแนวความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ประกอบด้วยนั้นย่อมนำมาสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์ในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

เนื่องจากบทความนี้จะเจาะจงเรื่องการศึกษา “เอกลักษณ์ของชาติ” ในงานสถาปัตยกรรมที่มีภูมิหลังมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 และยังสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ไม่ใช่ “เอกลักษณ์ท้องถิ่น” ที่เพิ่งเริ่มเป็นที่สนใจอย่างชัดเจนในช่วงสองทศวรรษมานี้ (แม้ทั้งสองประเด็นจะมีการซ้อนทับกันอยู่ในช่วงหลัง) บทความนี้จึงต้องเลือกกรณีศึกษาที่เป็นอาคารหรือการประกวดแบบสถาปัตยกรรมระดับชาติมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์

ในกลุ่มโครงการที่สำคัญระดับชาติซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยนั้น การประกวดแบบโครงการท่าอากาศยานกรุงเทพฯ แห่งที่ 2 หรือสนามบินสุวรรณภูมิ นับว่าเป็นโครงการที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ. 2536 แบบที่ชนะการประกวดในครั้งนั้นซึ่งออกแบบโดย Murphy/Jahn Architects ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสถาปนิกไทยบางกลุ่มว่าขาดเอกลักษณ์ไทยซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งสำหรับ “ประตูเข้า-ออกของเมืองไทย”¹³

ระหว่างขั้นตอนการออกแบบโครงการนี้ได้รับการตรวจสอบโดยองค์การอิสระและได้รับคำปรึกษาจาก “อนุกรรมการที่ปรึกษาเกี่ยวกับรูปแบบอาคารอันเป็นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย” หลังจากที่ “คณะกรรมการส่งเสริมเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย” ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรีเมื่อปี พ.ศ. 2537 ได้ออกแผนดำเนินการส่งเสริมเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยโดยกำหนดให้งานออกแบบอาคารราชการต้องแสดงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยโดยประเภทของอาคารที่ต้องได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษในเรื่องงบประมาณและรูปแบบนั้น มีท่าอากาศยานรวมอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตาม Murphy/Jahn Architects มิได้ตกลงปรับเปลี่ยนจนเป็นที่พอใจแก่คณะกรรมการแต่ได้ดำเนินการออกแบบต่อตามแนวทาง Conceptual Design ที่วางไว้ตั้งแต่ต้น โดยเพิ่มความเป็นไทยในส่วนของการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในและภูมิสถาปัตยกรรม

ต่อมาภายหลังได้มีการตีพิมพ์ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการประกวดแบบท่าอากาศยานสุวรรณภูมิในวารสารอาษา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่างๆ ของงานออกแบบทั้งเรื่องงบประมาณ การก่อสร้าง การบำรุงรักษา และเอกลักษณ์ไทย อย่างไรก็ตามในประเด็นเรื่องเอกลักษณ์ไทยนั้น นอกจากการวิพากษ์วิจารณ์การออกแบบของ Murphy/Jahn Architects ว่าไม่มีความเป็นไทยอย่างไรแล้ว แนวความคิดอื่นๆ ในการแสดงออกถึงความเป็นไทย เช่น ผลงานของ 5 ทีมที่เข้ารอบสุดท้าย ไม่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์หรือเปรียบเทียบแต่อย่างใด มีแต่เพียงการเสนอแนวคิดส่วนตัวของ ม.ล.ชัยนิมิตร นวรัตน์ ประธานกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2535-2539 เท่านั้น¹⁴

16 ปีผ่านไป การประกวดแบบทางสถาปัตยกรรมระดับชาติครั้งยิ่งใหญ่ได้ผ่านมามากครั้ง การประกวดแบบรัฐสภาแห่งใหม่ในครั้งนี้ได้ทำให้มีการตื่นตัวของการสถาปัตยกรรมในประเด็นเรื่องเอกลักษณ์ของชาติ เอกลักษณ์ไทย หรือความเป็นไทยขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

บทความนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นเอกลักษณ์ของชาติในการประกวดแบบรัฐสภาแห่งใหม่ โดยการวิเคราะห์ได้ครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดหลักของงานออกแบบกับแนวความคิดด้านเอกลักษณ์ของชาติใน 10 ทีมสุดท้ายที่เข้ารอบ และความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดนั้นๆ กับความเห็นของกรรมการ ปัจจัยแวดล้อมทางสังคมปัจจุบันและสาธารณชน

2. การประกวดแบบรัฐสภาแห่งใหม่ พ.ศ. 2552 : รัฐสภาที่มีเอกลักษณ์ (ไทย?)

หลังจากการใช้พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นรัฐสภามาตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 รัฐสภาแห่งใหม่ได้เปิดใช้ในปี พ.ศ. 2517 โดยเป็นอาคารที่ได้รับการออกแบบตามแนวทางสมัยใหม่ (Modernism) ที่เป็นที่ยอมรับในสมัยนั้น ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ว่าการออกแบบตามแนวทางสมัยใหม่จะเป็นที่ยอมรับในขณะนั้น แต่อาคารที่ทำการรัฐที่สำคัญจำนวนมาก เช่น ศาลากลาง และศาล ยังได้รับการออกแบบให้มีเอกลักษณ์ไทยตามที่ได้กล่าวไว้แล้วตอนต้น แต่เหตุใดรัฐสภาซึ่งน่าจะเป็นหนึ่งในอาคารที่ทำการของรัฐที่สำคัญที่สุดจึงได้มีการออกแบบตามแนวทางสมัยใหม่ นอกจากเรื่องแบบมาตรฐานสำหรับอาคารราชการซึ่งไม่น่ามีแบบรัฐสภารวมอยู่ด้วยนั้น ดร.คัมพงค์ หนูบรรจง ได้อธิบายไว้ว่า การที่รัฐสภาแห่งใหม่ได้รับการออกแบบตามแนวทางสมัยใหม่นั้นสามารถตีความเป็นภาพลักษณ์แห่งความทันสมัยของประเทศไทยในเวทีโลกเสรี ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (รัฐบาลในช่วงเวลาที่มีโครงการออกแบบก่อสร้างรัฐสภา) ต้องการสื่อออกมาสู่ประชาชนและสายตาชาวโลก¹⁵

อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปอาคารและสถานที่ตั้งของรัฐสภาแห่งนี้ไม่เอื้ออำนวยต่อการขยายตัวขององค์กรอีกต่อไป จึงมีโครงการก่อสร้างรัฐสภาแห่งใหม่ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยใช้เวลาในการศึกษาเพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการก่อสร้างมาเป็นเวลานาน มีการล้มเลิกและรื้อฟื้นโครงการ มีการเปลี่ยนสถานที่หลายครั้ง ซึ่งบทความนี้จะไม่นำมากล่าวถึงในรายละเอียด ในที่สุดเมื่อปี พ.ศ. 2551 ได้ข้อสรุปที่พื้นที่ของราชพัสดุบริเวณเกียกกายขนาด 119 ไร่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยประกาศให้มีการจัดประกวดแบบขึ้นในช่วงกลางปี พ.ศ. 2552 ตั้งงบประมาณในการก่อสร้างไว้ประมาณ 12,000 ล้านบาท โดยขั้นตอนการประกวดแบ่งออกเป็น 2 รอบคือ รอบแรกเป็นรอบที่สถาปนิกหรือทีมสถาปนิกที่ประกอบไปด้วยผู้ถือใบอนุญาตประกอบวิชาชีพระดับสามัญสถาปนิกขึ้นไปสามารถเข้าประกวดได้ โดยคณะกรรมการจะคัดเลือกผลงานจำนวน 10 ผลงานเพื่อให้ผู้เข้าประกวดมานำเสนอแนวความคิดและตอบข้อซักถาม หลังจากนั้นจึงประกาศรายชื่อผู้เข้ารอบที่สองจำนวน 5 ราย เพื่อที่จะทำแบบขึ้นรายละเอียดและมานำเสนออีกครั้ง หลังจากนั้นจึงเป็นการตัดสินหาผู้ชนะการประกวด

รายละเอียดของโครงการโดยสังเขปประกอบด้วย ห้องประชุมสภาผู้แทนราษฎร ห้องประชุมวุฒิสภา สำนักงานของสมาชิกทั้งสองสภาและเจ้าหน้าที่รัฐสภา สถานีวิทยุ ห้องสมุด โรงพิมพ์ ห้องอาหาร ที่จอดรถ และส่วนสนับสนุนอื่นๆ รวมพื้นที่อาคารทั้งหมดประมาณ 300,000 ตร.ม. คณะกรรมการทั้งหมดประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ 14 ท่าน เป็น วุฒิสมาชิก 5 ท่าน (1 ใน 5 เป็นอดีตอาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 3 ท่าน สถาปนิก 4 ท่าน ภูมิสถาปนิก 1 ท่าน และวิศวกร 1 ท่าน

ในข้อกำหนดในการประกวดแบบระบุถึงวัตถุประสงค์ตอนหนึ่งของการประกวดแบบว่า “ให้ออกแบบอาคารรัฐสภาแห่งใหม่...มีเอกลักษณ์ความเป็นสถาบันอันทรงเกียรติของประเทศไทย...”¹⁶ เนื่องจากไม่ได้มีการระบุอย่างชัดเจนว่า “เอกลักษณ์” ในที่นี้คือ “เอกลักษณ์ไทย” “เอกลักษณ์ของชาติ” หรือ “ความเป็นไทย” หรือไม่ จึงทำให้เกิดข้อสงสัยในหมู่สถาปนิกผู้เข้าร่วมประกวด อันเป็นผลให้เกิดคำถามถึงทัศนคติต่อคำว่าเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมของคณะกรรมการ เนื่องจากสถาปนิกมีความเห็นว่าหลายโครงการในประเทศไทยมักมีปัญหาในการตีความประเด็นนี้ที่แตกต่างกันไปเสมอ ซึ่งการตอบคำถามของตัวแทนคณะกรรมการก็แสดงถึงทัศนคติที่แตกต่างกันออกไปเช่นกัน กล่าวคือ นายสิงห์ชัย พุ่งทอง วุฒิสมาชิก และอดีตอาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ได้แสดงความเห็นว่า “...จะไม่ตอบว่าเป็นไทยแบบไหน...สถาปัตยกรรมที่เรามีของเราเอง...สถาปนิกควรออกแบบสถาปัตยกรรมไทยที่คนไทยเข้าใจ มองเห็น ภูมิใจ...”¹⁷ ในเวลาต่อมาหลังจากมีการประกาศผู้เข้ารอบ 5 ทีมสุดท้ายแล้ว นายสิงห์ชัยได้ให้สัมภาษณ์ว่ารูปแบบจะต้องเน้น “ความเป็นไทย”¹⁸ ด้านศาสตราจารย์เกียรติคุณตรีังใจ บุรณสมภพ ให้ความเห็นว่า “...ทำอะไรที่อาคารใน พ.ศ. นี้จะแสดงออกถึงความเป็นไทย... ผังของสถาปัตยกรรมไทยหรือแม้แต่ผังบริเวณ เราจะเอาอะไรก็ได้มาใช้ที่มองแล้วทราบว่าเป็นรัฐสภาของไทย”¹⁹ จะเห็นได้ว่ากรรมการสองท่านนี้แสดงความเห็นค่อนข้างชัดเจนว่า “เอกลักษณ์” ในที่นี้คือ “เอกลักษณ์ไทย” ทางด้านนายทวีจิตร จันทรสาขา นายกสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้ความเห็นที่ต่างออกไปว่าสถาปนิกมีอิสระในการแสดงแนวคิดที่คิดว่าดีที่สุด พร้อมทั้งเน้นย้ำว่าในรายละเอียดของจุดประสงค์นั้นระบุไว้เพียงว่า “เอกลักษณ์” เท่านั้น²⁰

แม้คำตอบของคำถามดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่าคณะกรรมการเองนั้นก็มีการตีความคำว่า “เอกลักษณ์” ที่แตกต่างกันออกไป ยิ่งไปกว่านั้นแล้วกรรมการที่มาให้เกียรติตอบคำถามนั้นมีเพียง 3 ท่านจากทั้งหมด 14 ท่านเท่านั้น แต่แนวโน้มของการตอบคำถามดังกล่าวไม่สามารถทำให้เหล่าสถาปนิกละทิ้งเรื่อง “เอกลักษณ์ไทย” หรือ “ความเป็นไทย” ไปได้ โดยผลลัพธ์ได้แสดงออกมาด้วยงานออกแบบของทั้ง 10 ทีมที่เข้ารอบแรก ซึ่งแสดงถึงความพยายามในการรวม “ความเป็นไทย” ไว้เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดในการออกแบบด้วยวิธีต่างๆ

3. ผู้เข้ารอบ 10 ทีมสุดท้าย

ผู้เข้ารอบ 10 ทีมสุดท้ายมีการแสดงออกถึง “เอกลักษณ์ของชาติ” “เอกลักษณ์ไทย” หรือ “ความเป็นไทย” ที่แตกต่างกันออกไปโดยแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มหลักคือ การรื้อฟื้นภูมิปัญญาในอดีต การบูรณาการสถาปัตยกรรมแห่งอดีตและปัจจุบัน การใช้แรงบันดาลใจจากอดีต และการใช้แก่นแห่งวิถีไทย โดยการจัดกลุ่มนี้เป็นการจัดกลุ่มตามแนวความคิดเรื่องเอกลักษณ์ไทย อย่างไรก็ตามในการอธิบายรายละเอียดของผลงานในแต่ละกลุ่มนั้น จะมีการกล่าวถึงแนวความคิดหลักไว้บางส่วนด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดหลักและแนวความคิดเรื่องความเป็นไทยของแต่ละทีม กล่าวคือ บางทีมมีแนวความคิดหลักชุดหนึ่งและแนวความคิดเรื่องความเป็นไทยอีกชุดหนึ่ง ในขณะที่บางทีมใช้แนวความคิดเรื่องความเป็นไทยเป็นแนวความคิดหลัก เป็นต้น

3.1 การรื้อฟื้นภูมิปัญญาในอดีต

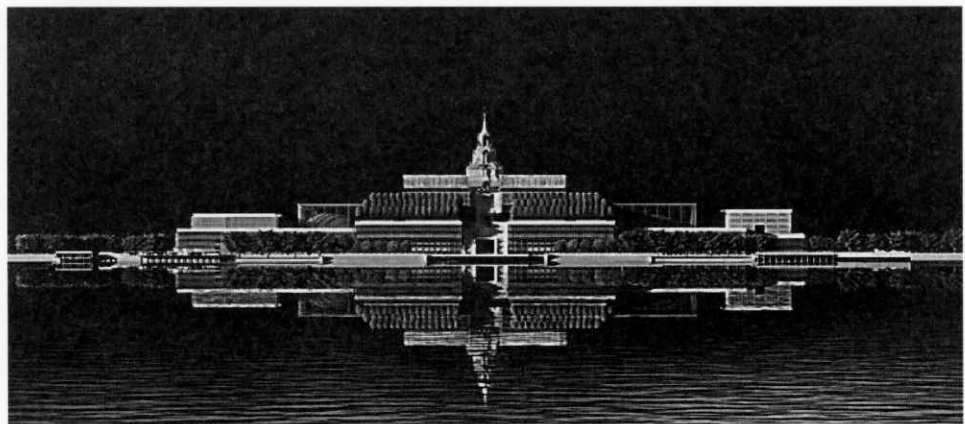
ทีมของนายธีรพล นิยม²¹ ซึ่งเป็นทีมที่ชนะการประกวดแบบครั้งนี้ ส่งผลงานในชื่อว่า “สัปปายะสถานสถาน” แนวคิดในการออกแบบเริ่มจากการมุ่งตอบคำถาม 4 ข้อ ดังนี้ 1. ทำอย่างไรให้สถาปัตยกรรมรัฐสภาแห่งนี้สามารถช่วยพลิกฟื้นจิตวิญญาณของคนในชาติ ให้สังคมไทยได้ก้าวข้ามวิกฤติทางศีลธรรมไปได้ 2. ทำอย่างไรให้สถาปัตยกรรมชิ้นนี้มีเอกลักษณ์ไทยทั้งรูปแบบและเนื้อหาที่ไม่ว่าใครในสังคม ก็เข้าใจได้ง่ายไม่ต้องตีความ 3. ทำอย่างไรให้สถาปัตยกรรมแห่งนี้สร้างความเป็นเอกภาพระหว่างรัฐกับประชาชน 4. ทำอย่างไรให้สถาปัตยกรรมแห่งนี้ส่งเสริมสำนักของการร่วมคิดร่วมสร้าง ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ครั้งใหม่ในสังคมไทย สถาปนิกตอบคำถามทั้งสี่ข้อด้วยสถาปัตยกรรมที่ได้รับการขนานนามว่า “สถาปัตยกรรมล้ำสมัยที่องกามสืบสานขึ้นจากอดีตของความเป็นไทย”

สถาปัตยกรรมล้ำสมัยนี้คือ “เขาพระสุเมรุ” ลูกใหม่ที่จะถูกสถาปนาขึ้นในกรุงรัตนโกสินทร์อีกครั้งหนึ่ง โดยผู้ออกแบบกล่าวว่า จากการศึกษาค้นคว้าเพื่อตอบคำถามที่ได้ตั้งไว้นั้นทำให้พบว่าสถาปัตยกรรมไทยแบบ “ไตรภูมิ” ที่ถูกสร้างขึ้นโดยบูรพมหากษัตริย์และบรรพชนไทยใน “อดีต” คือคำตอบที่สมบูรณ์ที่สุดของโจทย์ใน “ปัจจุบัน” ที่ได้ตั้งไว้

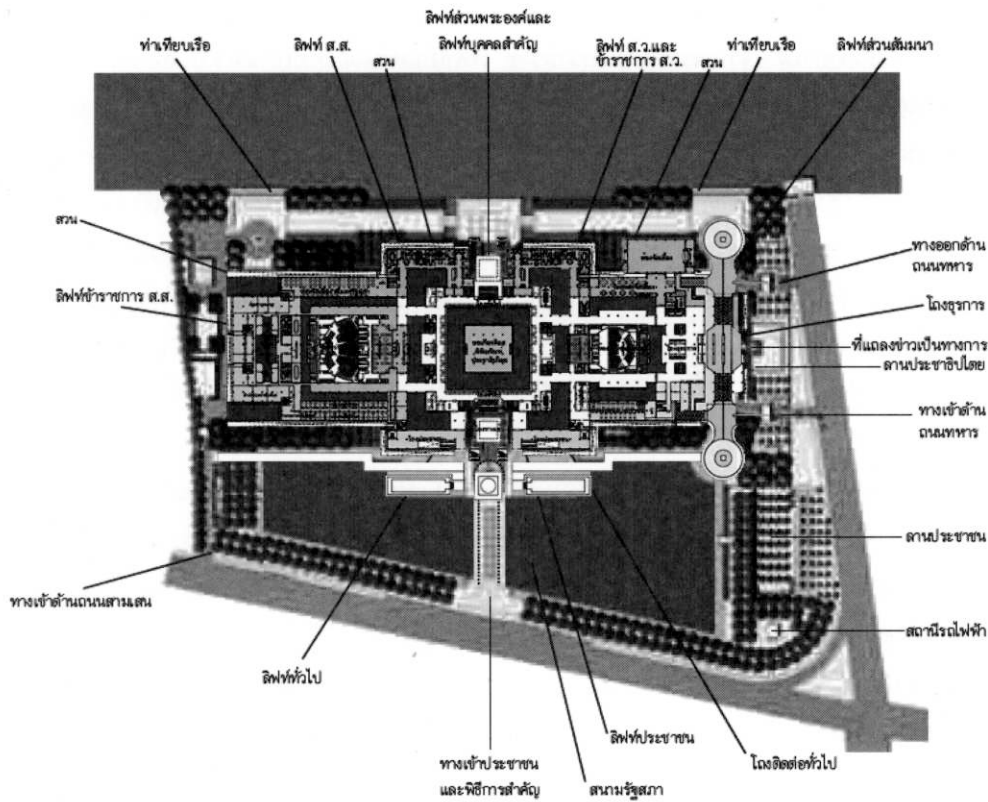
ผู้ออกแบบตั้งใจให้สถาปัตยกรรมแห่งนี้ในการสร้างความสบายทั้งกายและใจให้แก่ผู้ใช้งานและผู้มาเยือนโดยเฉพาะเหล่านักการเมืองนั้นผู้ออกแบบตั้งใจให้สถาปัตยกรรมแห่งนี้สร้างบรรยากาศของการทำงานด้วยจิตอันสูงส่งเพื่อประโยชน์ของชาติ²²

ผังอาคารถูกวางตามหลักไตรภูมิ โดยมีเครื่องยอดสีทองอยู่กลางอาคารด้านบนใช้เป็น โถงรัฐพิธีและที่ประดิษฐานพระสยามเทวาธิราช พิพิธภัณฑสถานไทยถูกจัดวางให้อยู่ในอาคาร กระโจมสมัยใหม่ล้อมรอบอาคารองค์ประธาน เปรียบเสมือนกำแพงแก้ว สร้างพื้นที่ว่างระหว่าง องค์ประกอบทั้งสองที่มีความศักดิ์สิทธิ์และสงบ นอกจากคำถามด้านศีลธรรมและเอกลักษณ์ ไทยที่ผู้ออกแบบใช้ “เขาพระสุเมรุ” ตอบคำถามโดยตรงแล้ว คำถามในด้านความเป็นเอกภาพ ของรัฐและประชาชนกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ถูกตอบด้วย “เขาพระสุเมรุ” เช่นกัน แต่เป็นด้านการใช้สอย กล่าวคือ การเข้าถึงได้โดยสะดวกในหลายๆ ส่วนของอาคารไม่ว่าจะเป็น ชั้นบันไดขนาดใหญ่ที่นำไปสู่ยอดอาคาร พื้นที่ริมแม่น้ำ ลานประชาธิปไตย และลานประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้พื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา หรือแม้กระทั่งการประท้วง (ภายใต้มาตรการรักษาความปลอดภัยที่เตรียมไว้)

ทีมนายธีรพลได้รวมแนวความคิดหลักและแนวความคิดเรื่องเอกลักษณ์ไทยไว้ในคำตอบเดียว ซึ่งก็คือการสถาปนาเขาพระสุเมรุขึ้นกลางกรุงเทพฯ อีกครั้ง แนวความคิดนี้ไม่ใช่ เพียงการหยิบยืมองค์ประกอบทางกายภาพของสถาปัตยกรรมประเพณีมาใช้ ไม่ใช่แค่การ หยิบยืมคุณสมบัติทางนามธรรมเพื่อมาใช้กับงานสมัยใหม่ สองวิธีนี้เป็นวิธีที่สถาปนิกไทยใช้ มาแล้วอย่างแพร่หลายตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น แต่ผลงานชิ้นนี้เป็นการรื้อฟื้นกรอบความคิด หรือโลกทัศน์แบบจารีตมาใช้แก้ปัญหาของสังคมร่วมสมัยโดยตรง

ภาพที่ 6 : ภาพทัศนียภาพ ผลงานทีมนายธีรพล นิยม
ที่มา : <http://www.asa.or.th/?q=node/99415>.

ภาพที่ 7 : ผังบริเวณและผังพื้นที่หนึ่งแสดงแนวความคิดของการวางผังแบบไตรภูมิ ผลงานที่มายนายอิทธิพล นิยม
ที่มา : <http://www.asa.or.th/?q=node/99415>.

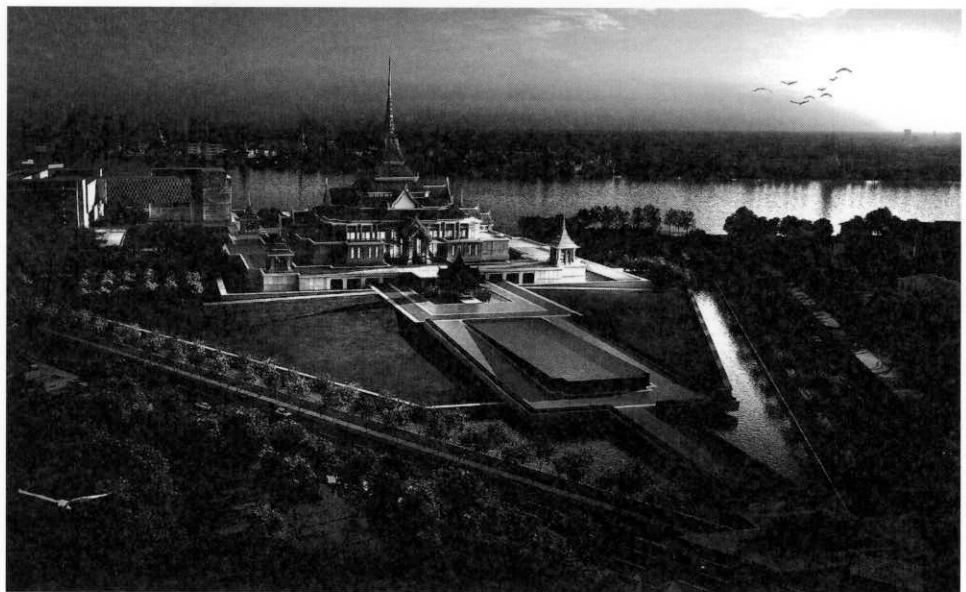
3.2 การบูรณาการสถาปัตยกรรมแห่งอดีตและปัจจุบัน

แนวความคิดเรื่องความเป็นไทยแนวทางนี้แสดงออกด้วยงานออกแบบของผู้เข้าประกวด 3 ทีมจากบริษัท สถาปนิก 49 จำกัด โดยเป็นการผสมรูปแบบ องค์ประกอบ และคติความเชื่อ (บางอย่าง) ของสถาปัตยกรรมไทยประเพณีเข้ากับการออกแบบอาคารสมัยใหม่ การผสมดังกล่าวมีระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกันในแต่ละทีม โดยสามารถแยกแยะออกจากกันได้ค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ มีงานที่แสดงลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยประเพณีมากกว่าหนึ่งงาน มีงานที่แสดงลักษณะของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มากกว่าอยู่หนึ่งงาน และอีกหนึ่งงานมีการผสมผสานที่เรียกได้ว่าอยู่ระหว่างงานทั้งสอง ซึ่งงานสุดท้ายนี้เป็นงานที่ได้เข้ารอบ 5 ทีมสุดท้าย และทำคะแนนได้เป็นอันดับ 2 จากการตัดสินรอบสุดท้าย²³

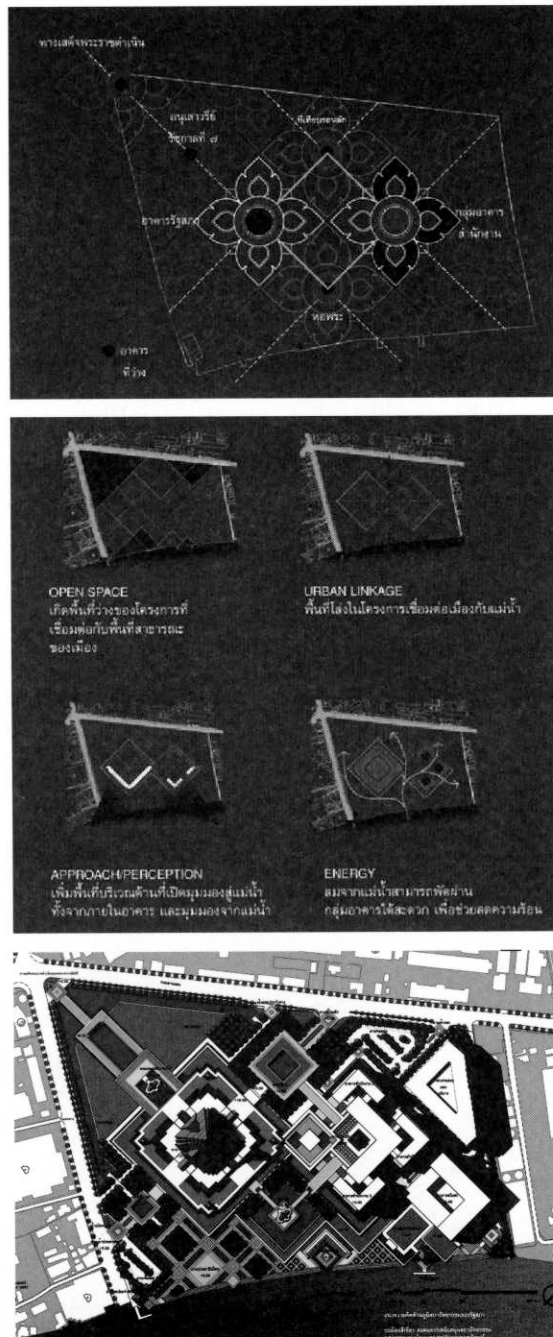
อย่างไรก็ตามแนวความคิดด้านความเป็นไทยของทั้ง 3 ทีม เน้นถึงการสืบสานความเป็นไทยในแง่ที่เป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ควรภาคภูมิใจและควรค่าแก่การรักษา ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เริ่มมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแม้ว่าการแสดงออกทางกายภาพหรือรูปแบบนั้นจะมีส่วนคล้ายคลึงกับทีมที่ชนะเลิศของนายธีรพล แต่เมื่อพิจารณาในแนวความคิดแล้วจะเห็นถึงความแตกต่าง

3.2.1 สถาปนิก 49 (1)

การออกแบบแบ่งกลุ่มอาคารเป็นสองส่วนหลักๆ ส่วนแรกเป็นส่วนของห้องประชุมรัฐสภาซึ่งแสดงออกถึงรูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบประเพณีอย่างชัดเจน อีกส่วนซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญรองลงมาคือ ส่วนของอาคารรูปแบบสมัยใหม่ประกอบด้วย สำนักงาน และส่วนบริการต่างๆ การออกแบบมีความตั้งใจที่จะแสดงความเป็นไทยด้วยศิลปสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีซึ่งผู้ออกแบบเห็นว่าเป็นมรดกแห่งวัฒนธรรมที่ควรค่าแห่งการสืบสานและความภาคภูมิใจ นอกจากองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมไทยประเพณีที่ถูกนำมาใช้แล้ว สถาปนิกได้พยายามนำหลักการจัดวางอาคารและการเจาะช่องเปิดในสถาปัตยกรรมไทยประเพณีมาเชื่อมโยงกับหลักการและเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อช่วยการประหยัดพลังงานและสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี

ภาพที่ 8 : ผลงาน สถาปนิก 49 (1)
ที่มา : บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด.

ภาพที่ 9 : ภาพแสดงกระบวนการออกแบบผังบริเวณที่ลดทอนและปรับจากลายประจำยาม ซึ่งผสานไปกับหลักการออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เช่น การวางพื้นที่ว่างที่เชื่อมต่อกับเมืองและแม่น้ำ การเปิดมุมมอง การประหยัดพลังงาน เป็นต้น ผลงาน สถาปนิก 49 (1)
ที่มา : บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด.

3.2.2 สถาปนิก 49 (2)

ผลงานลำดับที่สองของสถาปนิก 49 เป็นผลงานที่ผ่านเข้ารอบ 5 ทีมสุดท้ายและได้คะแนนมาเป็นอันดับที่ 2 ในการตัดสินครั้งสุดท้าย ผลงานชิ้นนี้ซึ่งประกอบไปด้วยอาคารประธานหลังคาจั่วสีทองชนาบข้างด้วยอาคารสูงสองอาคารและอาคารแบบไทยประเพณีอื่นๆ บ่งบอกถึงแนวความคิดของการ “อยู่ร่วมกัน” ของความทันสมัยและประเพณีไทย แนวความคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันนี้ แสดงออกด้วยการออกแบบสองแนวทางย่อย คือ ประการแรก การประยุกต์ใช้องค์ประกอบ ลวดลาย และวัสดุแบบประเพณีในส่วนต่างๆ ของอาคารสมัยใหม่ เช่น การใช้หลังคาทรงจั่วที่ลดหลั่นกันของอาคารประธานซึ่งเป็นห้องประชุมรัฐสภา หรือ โครงสร้างของเปลือกอาคารสูงทั้งสองอาคารที่ประยุกต์มาจากลายผ้าไทย เป็นต้น และประการที่สองคือ การใช้อาคารรูปแบบประเพณีแท้ซึ่งมีทั้งอาคารที่มีประโยชน์ใช้สอยแบบประเพณี เช่น หอพระ และประโยชน์ใช้สอยแบบใหม่ เช่น ห้องรับรองและศาลาเทียบรถ ซึ่งเป็นการเน้นย้ำมุมมองของสถาปนิกถึงความเป็นไปได้ที่จะใช้รูปแบบประเพณีกับอาคารที่มีประโยชน์ใช้สอยสมัยใหม่

อย่างไรก็ตามสถาปนิกได้คำนึงถึงเรื่องฐานานุศักดิ์ในสถาปัตยกรรมโดยระบุว่า ได้ประยุกต์ใช้องค์ประกอบแบบประเพณีที่เหมาะสมกับอาคารนั้นๆ แล้ว เช่น การใช้เครื่องลายองกับศาลาพระราชานุสาวรีย์ ร. 7 และการใช้องค์ประกอบที่เรียบง่ายในศาลาเทียบรถ เป็นต้น

ภาพที่ 10 : ผลงาน สถาปนิก 49 (2)

ที่มา : บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด.

3.2.3 สถาปนิก 49 (3)

แนวความคิดหลักของการออกแบบคือ การนำเสนอความเป็นไทยในหลากหลายมิติทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม ผลจากแนวความคิดนี้ทำให้เกิดการออกแบบกลุ่มอาคารที่ประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ซึ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ไทยในหลายๆ ระดับ เช่น ศาลาพระราชานุสาวรีย์ ร.7 ที่เป็นไทยประเพณีเต็มรูปแบบ และอาคารรูปแบบสมัยใหม่ที่มียอดประกอบที่ส่วนบนเป็นรูปทรงนามธรรมซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจาก “เครื่องยอด” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สถาปนิกเห็นว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุด ดังนั้นจึงใช้เป็นที่ยึดรั้วธรรมนุญ นอกจากนั้นการออกแบบได้พยายามเชื่อมโยงแนวคิดแบบประเพณีในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติมาประยุกต์ใช้กับหลักการและเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมและการประหยัดพลังงาน

ภาพที่ 11 : ผลงาน สถาปนิก 49 (3)

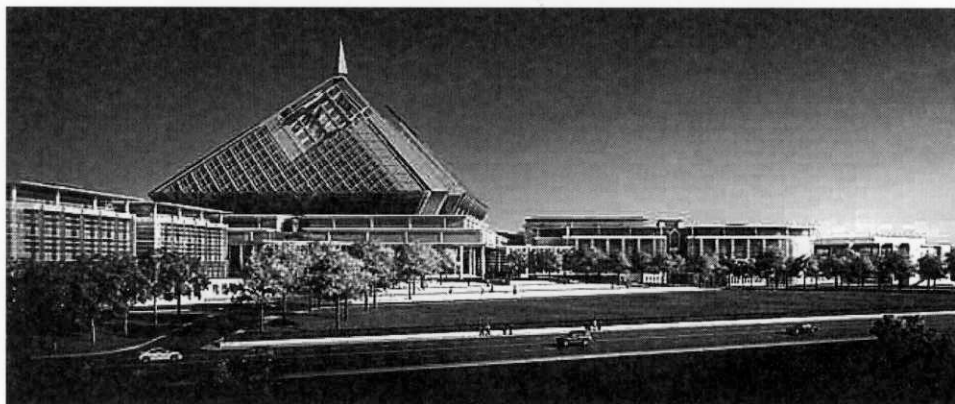
ที่มา : บริษัท สถาปนิก 49 จำกัด.

3.3 การใช้แรงบันดาลใจจากอดีต

ผลงานกลุ่มนี้เลือกแสดงความเป็นไทยโดยไม่ได้นำองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมไทยประเพณีมาใช้โดยตรง แต่เป็นการมองหาความเป็นไทยจากอดีตตามความเข้าใจของสถาปนิกมาใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบส่วนต่างๆ ของอาคารที่สามารถแสดงความเป็นไทยเหล่านั้นในหลายๆ ระดับของการประยุกต์ โดยแนวความคิดหลักของทุกทีมในที่นี้เป็นการใช้ “สัญลักษณ์” ในการสื่อความหมาย ด้วยรูปทรงของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ผลงานในกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยผู้เข้ารอบ 4 ทีม คือ นายธรรมศักดิ์ อังคุสิงห์, บริษัทดีไซน์ 103 อินเตอร์เนชั่นแนล, ทีม ผศ.วิเศษ ภู่วิสิทธิ์ และทีมนายกฤษฎา ชีรพงษ์ปรัชญา

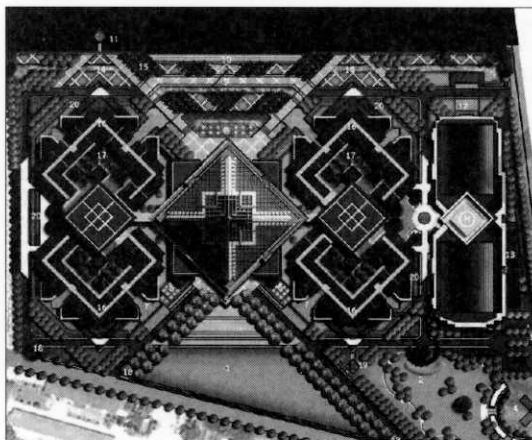
3.3.1 นายธรรมศักดิ์ อังศุสิงห์

สถาปนิกใช้ “ดอกบัว” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบอาคารห้องประชุมรูปแบบสมัยใหม่ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจสมาชิกรัฐสภาถึงความซื่อสัตย์สุจริต โครงสร้างของหลังคาอาคารห้องประชุมประกอบขึ้นด้วยหน่วยรูปทรงย่อยซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจาก “ลายประจายาม” โครงสร้างดังกล่าวได้ถูกสอดประสานให้ดูคล้ายกับงานจักสานพื้นถิ่น เปรียบเสมือนความร่วมมือของทุกฝ่ายในรัฐสภาเพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศ สถาปนิกระบุว่าต้องการทำให้อาคารดูทันสมัยแต่แฝงด้วยเอกลักษณ์ความเป็นไทย อาคารประกอบรอบอาคารห้องประชุมถูกจัดวางให้ไปในทิศทางและขนาดส่วนเดียวกันกับอาคารหลัก โดยมี “สวน 4 ภาค” อยู่ระหว่างอาคารเหล่านั้น

ภาพที่ 12 : ผลงานนายธรรมศักดิ์ อังศุสิงห์

ที่มา : <http://www.asa.or.th/?q=node/99415>.

ภาพที่ 13 : ผังบริเวณที่ลดทอนและปรับจากลายประจายามซึ่งผสมผสานไปกับแนวความคิดการออกแบบอื่นๆ เช่น การเปิดมุมมอง การใช้ที่โล่งกลางอาคาร และการรักษาความปลอดภัยด้วยคูน้ำเป็นต้น

3.3.2 ดีไซน์ 103 อินเทอร์เน็ต

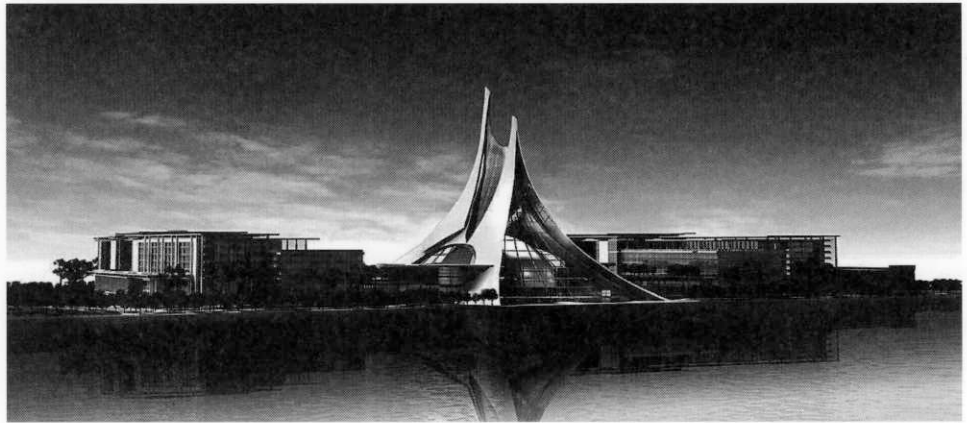
การออกแบบองค์ประกอบหลักของอาคารซึ่งเป็นส่วนของห้องประชุมรัฐสภาได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปทรงและลวดลายของ “พานแว่นฟ้า” บนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยซึ่งสถาปนิกมองว่าเป็น “สัญลักษณ์” ของการรับมอบอำนาจการปกครองมาสู่ประชาชนสถาปนิกแสดงความเป็นไทยโดยการนำลวดลายในสถาปัตยกรรมประเพณีมาประยุกต์ใช้ และระบุถึงการออกแบบองค์ประกอบย่อยทั้งสี่ทิศบนยอดอาคาร ที่มีลักษณะคล้ายองค์ประกอบหลักตรงกลางว่ามีที่มาจากการวางผังอาคารสัญลักษณ์แบบประเพณี

ภาพที่ 14 : ผลงานดีไซน์ 103 อินเทอร์เน็ต
ที่มา : <http://www.asa.or.th/?q=node/99415>.

3.3.3 ทีม ผศ.วิเชษฐ์ สุวิสิทธิ์²⁴

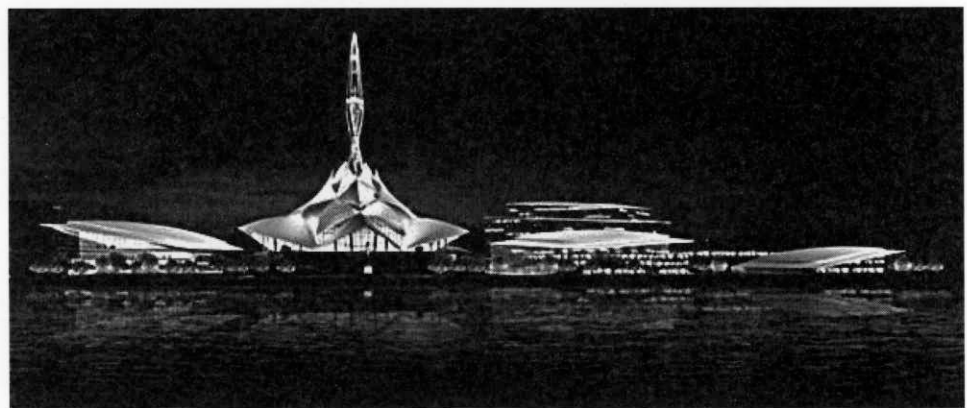
สถาปนิกได้ออกแบบอาคารหลักเป็นรูปทรงโค้งมียอดแหลมโดยตั้งใจให้เป็น “สัญลักษณ์” สื่อถึงความหมายเชิงนามธรรมสองประการคือ ประการแรกเมื่อพิจารณาจากบนลงล่างจะเปรียบเสมือนพระมหากษัตริย์คุณของรัชกาลที่ 7 ผู้ประพันธ์รัฐธรรมนูญแก่ชาวไทย ประการที่สองเมื่อพิจารณาจากล่างขึ้นบนจะเปรียบเสมือนการก่อร่างสร้างประชาธิปไตยที่มีฐานเป็นประชาชนของชาติ โดยเส้นขอบนอกมีความโค้งเดียวกับรูปทรงของยอดปราสาทแบบไทยประเพณี ทั้งนี้สถาปนิกตั้งใจให้รูปทรงของอาคารหลักเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเส้นขอบฟ้ากรุงเทพฯ เมื่อมองจากแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากประกอบไปด้วยหลังคาของวัดวาอารามและยอดแหลมของพระเจดีย์และพระปรางค์ต่างๆ นอกจากนั้นสถาปนิกยังพยายามสะท้อนความเป็นไทยจากสีส้ม พื้นผิว และรูปทรงขององค์ประกอบย่อยๆ ในอาคารที่ได้รับแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมประเพณีและธรรมชาติ

ภาพที่ 15 : ผลงานทีม ผศ.วิเชษฐ์ สุวิสิทธิ์
ที่มา : <http://www.asa.or.th/?q=node/99415>.

3.3.4 ทีมนายกฤษฎา อีรพงษ์ปรัชญา²⁵

การออกแบบของทีมนี้เป็นอีกหนึ่งทีมที่ใช้ “ดอกบัว” เป็น “สัญลักษณ์” แทนความรู้ คุณธรรม และความสุจริต โดยออกแบบอาคารหลักและอาคารประกอบให้มีลักษณะเหมือน ดอกบัวและกลีบบัว สถาปนิกต้องการออกแบบอาคารรูปแบบสมัยใหม่ที่แฝงเอกลักษณ์ไทย โดยวิธีต่างๆ 9 วิธีดังนี้ คือ ธรรมชาติ อ่อนช้อย วิจิตรบรรจง เรขศิลป์ รูปทรงสัดส่วน ภูมิปัญญาอาคาร น้ำ วัสดุอาคาร และพืชพรรณ

ภาพที่ 16 : ผลงานทีมนายกฤษฎา อีรพงษ์ปรัชญา
ที่มา : นายไพทยา บัญชาภิตติคุณ

3.4 การใช้แก่นแห่งวิถีไทย

ผลงานของ 2 ทีมสุดท้ายซึ่งประกอบไปด้วยทีม ศ.ดร.วิมลลธิธิ หรยางกูร และ ดร.เทอดเกียรติ ศักดิ์คำดวง นั้นเป็นผลงานที่เสนอแนวความคิดเรื่องความเป็นไทยด้วยการสร้างบรรยากาศของโครงการให้รู้สึกได้ถึงแก่นของความเป็นไทย ซึ่งสองทีมได้เห็นพ้องต้องกันว่า “น้ำ” คือสิ่งที่ผูกพันกับวัฒนธรรมไทยมายาวนานและเหมาะที่จะเป็นเครื่องแสดงความเป็นไทยที่สุด การพยายามสร้างบรรยากาศโดยรวมของโครงการให้เป็นไทยไม่ใช่สิ่งใหม่ เพราะมีตัวอย่างโครงการที่ได้ทำมาแล้วในอดีต เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต (พ.ศ. 2528) และโรงเรียนนานาชาติกรุงเทพ (พ.ศ. 2535) แต่โครงการในอดีตดังกล่าวนั้น ยังเป็นการสร้างบรรยากาศไทยโดยรวมโดยประยุกต์การใช้หลังคาจั่ว ชายคายื่นยาว ความเบาลอย ชานระเบียง และน้ำ กับองค์ประกอบอาคารแบบสมัยใหม่²⁶ ซึ่งเป็นวิธีที่มีความคล้ายคลึงกับผลงานของ ดร.เทอดเกียรติ ในขณะที่ผลงานของทีม ศ.ดร.วิมลลธิธิ มีการแสดงออกที่แตกต่างออกไป นอกจากนั้นแล้วแม้ว่าแนวความคิดเรื่องความเป็นไทยจะอยู่ในแนวทางเดียวกันแต่แนวความคิดหลักของทั้งสองผลงานนั้นมีความแตกต่างกัน อันจะกล่าวถึงต่อไป

3.4.1 ดร.เทอดเกียรติ ศักดิ์คำดวง

สถาปนิกได้เล็งเห็นว่าการกินอยู่กับสายน้ำเป็นลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมไทย แนวความคิดหลักของโครงการซึ่งในที่นี้ได้รวมแนวความคิดเรื่องความเป็นไทยไว้ในชุดเดียวกัน

ภาพที่ 17 : ผลงาน ดร.เทอดเกียรติ ศักดิ์คำดวง
ที่มา : ดร.เทอดเกียรติ ศักดิ์คำดวง

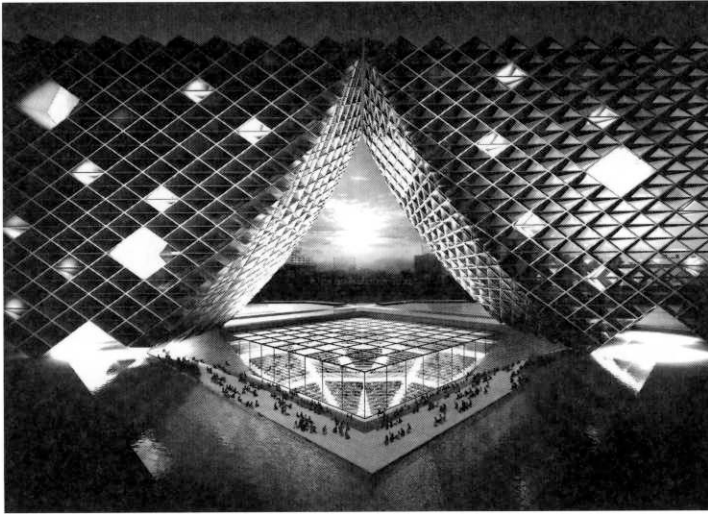
จึงเป็นการพยายามสร้างบรรยากาศริมน้ำให้กับส่วนต่างๆ ในโครงการมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งสถาปนิกหวังว่าวิธีนี้จะสร้างความสบายทั้งกายและใจให้แก่ผู้ใช้อาคาร สายน้ำจะไหลลงไปตามชั้นน้ำตกจากระดับบนลงมาถึงระดับแม่น้ำสร้างความโดดเด่นให้กับอาคารหลัก ซึ่งพยายามสร้างองค์ประกอบของหลังคาให้ดูมีความเป็นไทย ซึ่งสถาปนิกระบุว่าเป็นรูปทรงที่สามารถเข้าใจได้ง่าย น้ำยังใช้ประโยชน์ในด้านการรักษาความปลอดภัยและระบบปรับอากาศของอาคารและน้ำเสียที่ได้รับการบำบัดแล้วจะถูกนำมาใช้รดน้ำต้นไม้

3.4.2 ทีม ศ.ดร.วิมลสิทธิ หรยางกูร²⁷

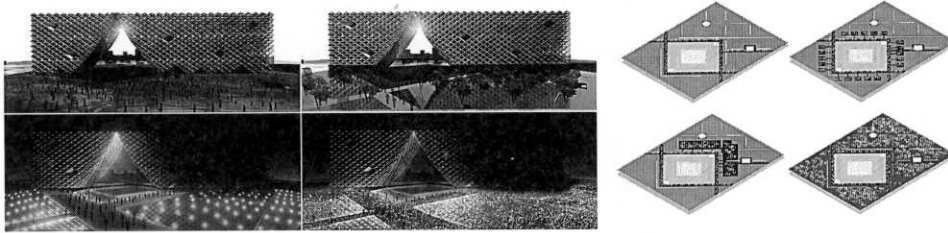
แนวความคิดหลักของผลงานนี้คือ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ซึ่งสถาปนิกเห็นว่าเป็น “เนื้อหา” ที่สำคัญที่สุดของระบอบประชาธิปไตย จากแนวความคิดดังกล่าวทำให้เกิดการออกแบบอาคารขนาดใหญ่ซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักงาน โดยมีห้องประชุมรัฐสภาหลังการระงับอยู่ระดับฐานใต้ “ที่ว่างรูปจั่ว” ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับฟังการอภิปรายได้อย่างอิสระ การออกแบบดังกล่าวเป็น “สัญลักษณ์” แสดงว่าการตัดสินใจเรื่องของประเทศชาติภายในห้องประชุมรัฐสภานั้นจะอยู่ภายใต้การตรวจสอบของประชาชน แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน การตรวจสอบได้ของรัฐสภา และสถานะที่ประชาชนอยู่เหนือทางการเมือง

แนวความคิดเรื่องความเป็นไทยแสดงออกมาด้วยสององค์ประกอบหลัก อย่างแรกคือการใช้ “น้ำ” ซึ่งผูกพันกับวัฒนธรรมไทยมาช้านานและเป็นจุดเด่นของที่ตั้งอาคารมาใช้ในการออกแบบผังบริเวณที่มีความ “ยืดหยุ่น” โดยใช้การผันน้ำเพื่อกำหนดเขตพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมของประชาชนในโอกาสต่างๆ และการกำหนดแนวเขตเมื่อต้องการความปลอดภัยสูง เป็นต้น การแสดงความเป็นไทยอย่างที่สองคือ “ที่ว่างรูปจั่ว” โดยเป็นการนำเสนอรูปทรงของหลังคาจั่วซึ่งเป็นรูปทรงที่คนทั่วไปเข้าใจถึงความเป็นไทยได้ง่ายออกมาด้วยวิธีที่แตกต่างจากที่เคยทำกันมา

โดยสรุปแม้ว่าสถาปนิกจะรับรู้ถึงความต้องการของกรรมการและสาธารณชนที่ต้องการอาคารที่แสดง “ความเป็นไทย” แต่แนวทางการออกแบบของทีมนี้พยายามที่จะสร้างสรรค์ความเป็นไทยที่ร่วมสมัย ที่เป็นนามธรรมแต่ก็เข้าใจง่าย มากกว่าการกลับไปนำองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมประเพณีของวัดและวังมาใช้ เนื่องจากองค์ประกอบเหล่านั้นแต่เดิมมีความหมายและฐานานุศักดิ์กำกับอยู่²⁸

ภาพที่ 18 : ผลงานทีม ศ.ดร. วิมลสิทธิ ทรายางกูร
ที่มา : นายก่อเกียรติ กิตติโสภณพงศ์

ภาพที่ 19 : ภาพทัศนียภาพและแผนภาพแสดงการกำหนดพื้นที่ด้วยน้ำ เพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ ในเวลาแตกต่างกัน เช่น การประชุมสภา การปราศรัย การเฉลิมฉลอง เป็นต้น ผลงานทีม ศ.ดร. วิมลสิทธิ ทรายางกูร
ที่มา : นายก่อเกียรติ กิตติโสภณพงศ์

4. บทสรุปเอกลักษณ์ของชาติในสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2552

แม้ว่าในเอกสารประกอบการประกวดแบบรัฐสภาแห่งใหม่ครั้งนี้ ไม่ได้มีการระบุเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เข้าประกวดออกแบบอาคารให้มี “เอกลักษณ์ไทย” หรือ “ความเป็นไทย” ซึ่งข้อเท็จจริงนี้ได้รับการตอกย้ำจากหนึ่งในคณะกรรมการในช่วงตอบคำถามว่าไม่ได้มีการระบุว่าเป็นเอกลักษณ์แบบใดอย่างไร แต่ผลงานของทั้ง 10 ทีมที่เข้ารอบได้แสดงให้เห็นว่าสถาปนิกได้พร้อมใจกันนำ “ความเป็นไทย” มาเป็นส่วนสำคัญในการออกแบบ ทั้งนี้นอกจากความเห็นส่วนตัวของสถาปนิกและความคิดเห็นของกรรมการบางท่านที่ให้ความสำคัญ

สำคัญกับประเด็นความเป็นไทยแล้ว สถาปนิกมีแนวโน้มที่จะคิดว่าประชาชนทั่วไปก็ต้องการเห็น “ความเป็นไทย” ในงานออกแบบเช่นกัน ดังนั้นความเป็นไทยจึงรวมเข้าไปอยู่ในโปรแกรมการออกแบบของทั้ง 10 ทีมโดยปริยาย แต่จะนำเสนอความเป็นไทยอย่างไรนั้นอยู่ที่แนวความคิดและความสามารถของแต่ละทีม

ในการแสดงแนวความคิดเรื่องความเป็นไทยนั้น ผู้เข้ารอบทั้ง 10 ทีมได้ใช้วิธีแตกต่างกันไปโดยสามารถจัดกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 4 กลุ่ม คือ การรื้อฟื้นภูมิปัญญาในอดีต การบูรณาการสถาปัตยกรรมแห่งอดีตและปัจจุบัน การใช้แรงบันดาลใจจากอดีต และการใช้แก่นแห่งวิถีไทยควบคู่ไปกับการแสดงแนวความคิดหลักในการออกแบบของแต่ละทีม โดยเกือบทั้งหมดได้มองย้อนกลับไปหาสถาปัตยกรรมประเพณีในอดีต และพยายามนำคุณสมบัติทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมมาประยุกต์ใช้ในหลายๆ ระดับ ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้มาอย่างแพร่หลายตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามครั้งหนึ่งของผลงานที่เข้ารอบทั้ง 10 ทีมนั้นปรากฏว่าแนวความคิดเรื่องความเป็นไทยได้กลายเป็นแนวความคิดหลักของโครงการไปด้วย ทั้งนี้รวมถึงผลงานของทีมนายธีรพล นิยม ที่ชนะการตัดสินในรอบสุดท้ายด้วย โดยผลงานดังกล่าวได้นำเสนอแนวความคิดในเรื่องความเป็นไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นั่นคือการสถาปนา “เขาพระสุเมรุ” ลูกใหม่ขึ้นในกรุงรัตนโกสินทร์ แนวความคิดนี้ไม่ใช่เพียงการหยิบยืมองค์ประกอบผัง หลักการจัดวางพื้นที่ว่าง หรือบรรยากาศจากสถาปัตยกรรมประเพณีที่เป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุมาประยุกต์ใช้ตามที่ได้เคยปรากฏมาแล้วในงานออกแบบเพื่อความเป็นไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เป็นการจงใจสร้างสถาปัตยกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นภูมิปัญญาและกรอบโลกทัศน์แบบจารีตขึ้นมาใช้ตอบปัญหาในบริบทปัจจุบันโดยตรง

อย่างไรก็ตามการประกวดครั้งนี้มีอีกหนึ่งผลงานที่อาจเรียกไม่ได้ว่ามีแนวความคิดในการแสดงความเป็นไทยที่เป็นแนวความคิดใหม่ แต่เรียกได้ว่าเป็นการแสดงแนวความคิดเก่าด้วยวิธีใหม่ นั่นคือทีม ศ.ดร. วิมลสิทธิ หรยางกูร ซึ่งใช้รูปทรงจั่วเป็น “สัญลักษณ์” แสดงความเป็นไทยแต่แทนที่จะสร้างรูปทรงจั่วขึ้นมาจริงๆ กลับสร้าง “ที่ว่าง” รูปจั่วขึ้นมาแทน เพื่อที่จะตอบรับกับความต้องการที่จะเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐสภา อีกแนวคิดเรื่องความเป็นไทยของทีมนี้แสดงออกด้วยการใช้น้ำเข้ามากำหนดพื้นที่โดยสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกิจกรรมและเวลาต่างๆ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าแนวความคิดและการแสดงออกถึงความเป็นไทยทั้งสองนี้ไม่ได้เป็นแนวความคิดหลักของโครงการ หากแต่เป็นแนวความคิดที่เข้ามาตอบสนองแนวความคิดหลักที่ว่าด้วย “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการแสดงออกถึง “ความเป็นไทย” ของผลงานนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการตั้งใจ “ยัด” เข้าไปตั้งแต่แรก หากแต่เป็นสิ่งที่ “ปรากฏ” ขึ้นมาเองจากการพิจารณากิจกรรมและสถานที่ตั้ง

โครงการที่เข้ามา “เสริม” แนวความคิดหลัก ดังนั้นผลงานชิ้นนี้จึงเป็นตัวอย่างของการที่แนวความคิดเรื่องความเป็นไทยได้ “ผสาน” ไปกับแนวความคิดหลักของโครงการ

เพื่อขยายความเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดหลักและแนวความคิดเรื่องความเป็นไทย จากการจัดกลุ่มพบว่า 5 ใน 10 ทีมใช้แนวความคิดเรื่องความเป็นไทยเป็นแนวความคิดหลัก มีเพียง 3 ทีมที่ใช้แนวความคิดในเรื่องประชาธิปไตยซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับรัฐสภาเป็นแนวความคิดหลัก โดยทีมที่แนวความคิดเสริมเป็นเรื่องความเป็นไทย นอกจากนั้นแล้วยังมีผู้เข้ารอบ 2 ทีมที่ใช้แนวความคิดเรื่องความสุจริตเป็นแนวความคิดหลัก โดยที่อีกทีมที่เหลือซึ่งเป็นทีมที่ชนะการประกวด ได้ชูเรื่องศีลธรรมซึ่งเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาเป็นแนวความคิดที่สำคัญที่สุด (แม้ว่าแนวความคิดหลักของทีมนี้จะประกอบไปด้วย 4 แนวความคิดย่อย) แนวความคิดของทีมที่ชนะเลิศนี้ได้ถูกตั้งคำถามถึงความเหมาะสมของการนำประเด็นเรื่องศีลธรรมและศาสนามาเกี่ยวข้องกับการออกแบบรัฐสภาในระบอบประชาธิปไตย²⁹ อย่างไรก็ดีตามการที่สถาปนิกเลือกที่จะนำเสนอทั้งประเด็นเรื่องความสุจริตและศีลธรรม และการได้เข้ารอบของสถาปนิกทั้งสามทีมนี้ จึงมองได้อีกแง่หนึ่งว่าเป็นการสะท้อนสภาวะของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในช่วง 3-4 ปีมานี้ที่มีการตื่นตัวเรื่องศีลธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตในหมู่นักการเมืองมากที่สุดช่วงหนึ่ง³⁰

ทางด้านการนำเสนอความเป็นไทยออกมาโดยการใช้องค์ประกอบทางรูปธรรมของสถาปัตยกรรมแบบประเพณีนั้นเป็นประเด็นที่สมควรได้รับความสนใจเช่นกัน เนื่องจากสถาปนิกจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่าเป็นการแสดงออกถึงความเป็นไทยที่ประชาชนทั่วไป “เข้าใจได้ง่าย” ที่สุด จะเห็นได้ว่าจากผู้เข้ารอบ 10 ทีมในการประกวดครั้งนี้ 4 ใน 10 ทีม มีการใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบบประเพณีในระดับมากน้อยและในบริเวณที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะทีมชนะเลิศได้ระบุว่ามีบริเวณที่นำมาใช้นั้นเหมาะสมเพราะเป็นส่วนของโรงพระราชพิธีและที่ประดิษฐานพระสยามเทวาธิราช ในขณะที่อีก 6 ทีม ไม่มีการใช้ โดยมีอย่างน้อย 1 ทีมระบุถึงความไม่สมควรเนื่องจากความไม่เหมาะสมเรื่องฐานานุศักดิ์ในสถาปัตยกรรม สิ่งเหล่านี้ได้แสดงถึงประเด็นหนึ่งที่ยังไม่มีข้อยุติอย่างเด็ดขาดในเรื่องการใช้องค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบประเพณีในการออกแบบอาคารสมัยใหม่ กล่าวคือ ในอดีตนั้นหลักของฐานานุศักดิ์ในสถาปัตยกรรมมิได้มีการตั้งไว้อย่างตายตัวหรือแม้กระทั่งเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร³¹ และประเภทอาคารที่สามารถใช้องค์ประกอบที่แสดงฐานานุศักดิ์สูงก็มีแต่วัดกับวังเท่านั้น จนมาช่วงหลังจากช่วงรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันซึ่งมีแนวโน้มของความเข้าใจว่าสถาปัตยกรรมแบบประเพณีเป็นศิลปะมากขึ้นและผูกติดกับกรอบจารีตและความหมายเดิมน้อยลง ประกอบกับการเกิดอาคารประเภทใหม่ๆ นอกจากวัดและวังขึ้นมากมาย จึงเป็นการยากที่จะตอบได้ว่าองค์ประกอบแบบใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับการใช้ในการออกแบบโรงเรียน ร้านค้า สถานที่ราชการ หรือรัฐสภา เป็นต้น

โดยสรุปแล้วจากการศึกษาประวัติศาสตร์และกรณีศึกษาล่าสุด แสดงให้เห็นว่าเรื่องเอกลักษณ์ของชาตินั้นได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวงการออกแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทยมากกว่าหนึ่งศตวรรษ โดยมีการแสดงออกมาเป็นรูปธรรมภายใต้กรอบความคิดที่หลากหลายตามแต่ละสมัย บางกรอบความคิดยังคงได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยเริ่มต้นจนปัจจุบัน กรอบความคิดนั้นคือ การนำองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมในอดีตมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับแนวทางการออกแบบและเทคโนโลยีร่วมสมัย โดยมีการปรับเปลี่ยนมากบ้างน้อยบ้างตามแต่กรณี

การพยายามตีความและแสดงออกถึงความเป็นไทยแบบใหม่ๆ เริ่มมีให้เห็นมากกว่า 2 ทศวรรษ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมักไม่พ้นการกลับไปมองหาของเก่าในอดีตเป็นหลักมากกว่า การพิจารณาภาวะปัจจุบันอย่างลึกซึ้งถ้วนถี่ ดังสามารถเห็นได้จากงานออกแบบในช่วงหลัง รวมทั้งการประกวดแบบรัฐสภาครั้งล่าสุด ทั้งนี้บทบาทและแนวความคิดเรื่องเอกลักษณ์ไทยของกรรมการนั้นว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดของสถาปนิก ในการประกวดแบบระดับชาติหรือระดับโลกโดยทั่วไปแล้ว มักเป็นกลไกที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดแนวความคิดหรือวิธีการออกแบบ “ใหม่” เสมอ ซึ่งเมื่อพิจารณาในบริบทของประเทศไทยจึงกล่าวได้ว่าการประกวดแบบก็ควรที่จะเป็นกลไกที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดทั้งแนวความคิดในการออกแบบหลักและแนวความคิดในการแสดงความเป็นไทยที่ “ใหม่” เช่นเดียวกัน แต่ด้วยกรอบความคิดเรื่องความเป็นไทยของกรรมการผู้ตัดสินที่ดี ของสถาปนิกที่ดี และกรอบความคิด (ที่สถาปนิกคิดว่าเป็น) ของประชาชนทั่วไปที่ดี ทำให้สถาปนิกจำนวนมากยังต้องค้นหาความเป็นไทยที่ “เห็น” แล้ว “เข้าใจง่าย” เป็นหลัก ซึ่งอันที่จริงแล้วก็อาจจะไม่ได้ “ง่าย” อย่างที่คิด อย่างเช่นผลงานที่ชนะเลิศในครั้งนี้นั้นก็ยังมีผู้เห็นว่าเหมือน “เมรุเผาศพ” แทนที่จะเป็น “เขาพระสุเมรุ”³²

จากกรณีศึกษาทำให้เห็นว่าการประกวดแบบหรือการออกแบบอาคารที่มีความสำคัญระดับชาติในประเทศไทย เช่น อาคารรัฐสภานั้น มีแนวโน้มที่จะทำให้สถาปนิกต้องให้ความสำคัญสร้างสรรค์ในการตีความเอกลักษณ์ไทย หรือ ความเป็นไทยออกมาเป็นรูปธรรมทางสถาปัตยกรรมมากกว่าความพยายามที่จะตีความเนื้อหาการออกแบบในส่วนที่เกี่ยวกับตัวอาคารนั้นจริงๆ ทั้งนี้การต้องการแสดงออกถึงความเป็นไทยอาจไม่ใช่เรื่องที่ผิด แต่นอกจากการหันกลับไปหาสิ่งดั้งเดิมในอดีตแล้วน่าจะกลับมาประยุกต์ใช้ ซึ่งสัมพันธ์ต่อการลอกของเดิมและการตีความผิดๆ แล้ว การทำความเข้าใจกับเนื้อหาและโปรแกรมการออกแบบอย่างถ่องแท้ และสร้างสรรค์งานออกแบบมาได้เหมาะกับกาลและเทศะในปัจจุบันอาจนำมาซึ่งการแสดงออกถึง “ความเป็นไทย” ในสถาปัตยกรรมที่ “ร่วมสมัย” โดยไม่ต้องมีการ “ยึดเยียด” รูปแบบ ความหมาย หรือความเข้าใจแต่อย่างใด

เชิงอรรถ

¹ Lawrence J. Vale, *Architecture, Power, and National Identity* (Yale University Press, London : New Haven, 1992), 57.

² แม้ว่าเกณฑ์การตัดสินจะมีการให้คะแนนในหลายประเด็นโดยมีค่าน้ำหนักแตกต่างกันไปตามความสำคัญ ประเด็น “แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมภายในที่มีเอกลักษณ์” (แม้ว่าจะไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติ) นั้นมีค่าน้ำหนักอยู่ที่ 50% ของคะแนนรวมในรอบแรก และ 40% ของคะแนนรวมในรอบสุดท้าย, ดู ประกาศสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เรื่อง การจ้างออกแบบอาคารรัฐสภาแห่งใหม่และอาคารประกอบ โดยวิธีพิเศษตามประกาศสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ 4 มิถุนายน 2552

³ สายชล สัตยานุรักษ์, การสร้าง “ความเป็นไทย” กระแสหลักและ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย” สร้าง, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 10-11 สิงหาคม 2548 จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ร่วมกับภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

⁴ Walter F. Vella, *Chaiyo! King Vajiravudh and The Development of Thai Nationalism* (Honolulu : The University Press of Hawaii, 1978), P.xv.

⁵ ชาตรี ประทีปนทการ, การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม (กรุงเทพฯ : มติชน, 2547), หน้า 213-214.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 347.

⁷ วิมลสิทธิ หรยางกูร และคนอื่นๆ, พัฒนาการแนวความคิด และรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต (กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2536), หน้า 177-209.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 254.

⁹ วิมลสิทธิ หรยางกูร, “สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (ไทย ร.9) เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย ข้อคิดเห็นบางประการในการกำหนดแนวรูปแบบ-สูตรสำเร็จในการสร้างสรรค์?”, *อาษา*, มิถุนายน 2539 : 48-65.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 53.

¹¹ ผุสดี ทิพทัส และคนอื่นๆ, รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สถาปัตยกรรมหลัง พ.ศ. 2540 : วิฤตการณ์และทางเลือกของสถาปนิกไทย (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 141.

¹² ปรีชา นวประภากุล และคนอื่นๆ, “ลักษณะไทยสมัยใหม่สำหรับงานสถาปัตยกรรม,” *อาษา*, ฉบับที่ 4, ปี 2541 : 52.

¹³ “คำเตือน เรื่อง รูปแบบอาคารทำอากาศยานแห่งที่ 2 (สนามบินหนองงูเห่า),” *อาษา*, กรกฎาคม 2540 : 48-110.

¹⁴ ม.ล.ชัยนิมิตร นวรัตน์, “เปลี่ยนเอกลักษณ์ Helmut Jahn ให้เป็นเอกลักษณ์ไทย ทำได้หรือไม่?”, *อาษา*, กรกฎาคม 2540.

¹⁵ Koompong Noobanjong, “The National Assembly : an Ironic Reflection of Thai Democracy,” 10th International Conference on Thai Studies, The Thai Kradi Research Institute (Bangkok : Thammasat University), Jan 9-11, 2008.

¹⁶ ประกาศสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เรื่อง การจ้างออกแบบอาคารรัฐสภาแห่งใหม่และอาคารประกอบ โดยวิธีพิเศษตามประกาศสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ 4 มิถุนายน 2552.

¹⁷ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, “เอกสารการตอบข้อซักถามการประกวดแบบอาคารรัฐสภาแห่งใหม่” [online], Accessed 29 เมษายน 2552. Available from <http://www.asa.or.th/?q=node/99414>.

¹⁸ “ผ่านแนวคิด สิงห์ชัย พุ่งทอง สถาปัตยกรรม รัฐสภาใหม่”, *บางกอกทูเดย์* [online]. Accessed 29 เมษายน 2552. Available from <http://www.bangkok-today.com/node/3252>.

¹⁹ “เอกสารการตอบข้อซักถามการประชุมแบบอาคารรัฐสภาแห่งใหม่” *สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์* [online]. Accessed 29 เมษายน 2552. Available from <http://www.asa.or.th/?q=node/99414>.

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

²¹ ทีมนายธีรพล นิยม ประกอบไปด้วยสมาชิกอีกสามคนคือ นายเอนก เจริญพิริยะเวศ นายชาติริลดาลลิตสกุล และนายปิยมศ ไกรฤกษ์

²² สัมภาษณ์ นายธีรพล นิยม, สนามเป้าเล่าข่าว, สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5, 3 ธันวาคม 2552

²³ อย่างไรก็ตาม การที่ผลงานชิ้นนี้ของสถาปนิก 49 ทำคะแนนได้เป็นอันดับสองในการตัดสินรอบสุดท้ายนั้นไม่สามารถสรุปได้ว่าแนวความคิดเรื่องความเป็นไทยมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากเพียงใด จากการเปิดเผยของนายนิคม ไวยรัชพานิช รองประธานวุฒิสภาคนที่ 1 หนึ่งในคณะกรรมการ ได้กล่าวไว้ว่าทั้ง 5 ทีมสุดท้ายมีความงดงามและมีเอกลักษณ์ไม่แพ้กัน แต่เมื่อพิจารณาถึงการใช้งานและการขยายตัวในอนาคตเริ่มมีบางแบบที่มีจุดอ่อน และเมื่อเปรียบเทียบสองทีมที่ทำคะแนนสูงสุดนั้นทีมสถาปนิก 49 วางผังอาคารให้สมาชิกเข้าห้องประชุมสภาได้ภายในเวลา 2 นาทีแต่คณะกรรมการตั้งไว้เพียงครึ่งนาที จึงทำให้เสียคะแนนในจุดนี้ ดู เผยเบื้องหลังเลือก “สปปายะ” แบบสร้างรัฐสภาใหม่ สติปัญญาน่าร่มเย็น-ใช้เวลาเข้าห้องประชุมแค่ 30 วินาที, *มติชนออนไลน์* [online]. Accessed 29 พฤศจิกายน 2552. Available from http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1259420461&grpId=00&catid=00.

²⁴ ทีม ผศ.วิเศษ ฐวิสิษฐ์ ประกอบไปด้วยสมาชิกอีก 1 คนคือ นายกฤตณุ เพชรธรรมา

²⁵ ทีมนายภุชญา ธีรพงษ์ปรัชญา ประกอบไปด้วยสมาชิกอีก 3 คนคือ นายไพทยา บัญชาภิตติคุณ นางสาวณัฐภรณ์ ธนอมทอง และนายโรจน์ กาญจนปัญญาคม

²⁶ Vimolsidhi Horayangkura. “The Architecture of Thailand : Change amid Continuity : The New

Challenge,” in Lim, Jon (ed.), *Transforming Traditions : Architecture in the ASEAN countries-Brunei, Malaysia, Indonesia, Philippines, Singapore, Thailand* (Singapore : ASEAN Committee on Culture and Information, 2001).

²⁷ ทีม ศ.ดร.วิมลสิทธิ ทรายางกูร เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสถาปนิก 2 รุ่น ได้แก่ ศ.ดร.วิมลสิทธิ ทรายางกูร และสถาปนิกรุ่นที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในช่วงปี พ.ศ. 2550-2551 ซึ่งประกอบไปด้วย นายกวิน ทรายางกูร นายก่อเกียรติ กิตติโสภณพงศ์ นายกัลยวัจน์ เลิศพิรากร นายกิริณทร์ ตั้งเลิศปัญญา นายคณิน มั่นทนะชาติ นางสาวปิยาลัมปิติ นายพงษ์สันต์ สุวรรณณิโชติ นายวรวิทย์ เอื้ออารีมิตร นางสาววิภาวี เกื้อศิริกุล นายสรกิจ กิจเจริญโรจน์ และนางสาว ศศิขลวลี สวัสดิสวนีย์

²⁸ สัมภาษณ์ ศ.ดร.วิมลสิทธิ ทรายางกูร, 1 มีนาคม พ.ศ. 2553.

²⁹ ชاذรี ประกิตนันทการ, “ประชาธิปไตยที่ตื่นเขา [พระสุเมรุ] ว่าด้วยอำนาจของสถาปัตยกรรมในรัฐสภาแห่งใหม่”, *อ่าน*, ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (มกราคม-มีนาคม 2553) : 28-55.

³⁰ อ่าน “Politically Thai : an Art 4D Special Report,” *Art4D*, February, 2010, P.41-50.

³¹ วิมลสิทธิ ทรายางกูร และคนอื่นๆ, *พัฒนาการ แนวความคิด และรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต* (กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2536), หน้า 30.

³² ในการแถลงผลการตัดสินผู้ชนะการประชุมแบบอาคารรัฐสภาแห่งใหม่อย่างเป็นทางการ นายชัย ชิดชอบ ประธานสภาผู้แทนราษฎรกล่าวว่า “คนที่พูดโจมตีว่า รูปร่างเหมือนเมรุเผาศพ คนพูดคงไม่เข้าใจแนวคิด ก็ไม่เป็นไร” ดู กก.ตัดสินแบบรัฐสภาใหม่ แถลงผลเป็นทางการ ยัน “สปปายะสภาสถาน” เหมาะสมที่สุด แสดงออกเอกลักษณ์ไทยอวดต่างชาติ ได้ไม่น้อยหน้า วอน สื่อช่วยปชส.ในทางดี คาคสร้างเสร็จปี 2555 *วงศิลาฤกษ์* ปีหน้า ปิดข่าวลือบป, *Muslimthai* [Online], Accessed 30 เมษายน 2553. Available from <http://www.muslimthai.com/main/1428/content.php?page=content&category=19&id=6200>.

The Development of Thailand's National Identity in Architecture : The Architectural Competition of the New House of Parliament in 2009

Chomchon Fusinpaiboon
Doctoral Student, University of Sheffield

Hiroshi Takeyama
Architect, Gianni Botsford Architects

Abstract

Although architecture with national importance in Thailand has been required to achieve national identity (also known as *Kwam Pen Thai*, or "Thai-ness") in its design, many architects have taken superficial approach to express the essence of Thai-ness into their designs. Using the New House of Parliament competition project as the case study, this research analyses the current tendency of architectural design with regard to Thailand's national identity. Underlying this issue is the development of the national identity issue in the architecture of Thailand from the 1910s to the present, as well as the presence of other parties and factors, such as the political situations and public opinions, that have influenced the designers' thoughts. The analysis also details both the difficulty and the importance of re-inventing Thai-ness in architectural design.

Key words : National Identity, *Kwam Pen Thai*, Thai-ness, History of Architecture, House of Parliament, Architectural Competition.